O važnosti poslovne etike u poticanju poduzetničkih i učinkovitih projekata na primjeru stvaranja venezuelanskog restorana

Hidalgo Borjas, Henrique Manuel

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:129:815813

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ

Zaprešić

Specijalistički diplomski stručni studij
Projektni menadžment

HENRIQUE MANUEL HIDALGO BORJAS

O VAŽNOSTI POSLOVNE ETIKE U POTICANJU PODUZETNIČKIH I UČINKOVITIH PROJEKATA NA PRIMJERU STVARANJA VENEZUELANSKOG RESTORANA

SPECIJALISTIČKI ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, 2019. godine

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ

Zaprešić

Specijalistički diplomski stručni studij
Projektni menadžment

SPECIJALISTIČKI ZAVRŠNI RAD

O VAŽNOSTI POSLOVNE ETIKE U POTICANJU PODUZETNIČKIH I UČINKOVITIH PROJEKATA NA PRIMJERU STVARANJA VENEZUELANSKOG RESTORANA

Mentorica
Dr. sc. Dafne Vidanec

Apsolvent:
Henrique Manuel Hidalgo Borjas

Naziv kolegija:
POSLOVNA ETIKA U PROJEKTNOM POSLOVANJU

JMBAG studenta:
0234052732

SADRŽAJ

SAŽETAK 1
ABSTRACT 2
1 UVOD 3
1.1 PREDMET ISTRAŽIVANJA 4
1.2 SVRHA I CILJ ISTRAŽIVANJA 4
1.3 MOTIVACIJA 5
1.4 METODA ISTRAŽIVANJA 5
1.5 PRISTUP RADA 6
1.6 STRUKTURA RADA 6
2 ULOGA I ZNAČENJE POSLOVNE ETIKE U PROJEKTNOM MENADŽMENTU S OBZIROM NA POTICANJE PODUZETNIČKIH I UČINKOVITIH PROJEKATA 8
2.1 O PODRIJETLU POJMA ETIKE 9
2.2 ETIKA I MORAL 10
2.3 SUVREMENO GLEDANJE NA POJAM MORALA 12
2.4 ETIKA POSLOVANJA 13
2.5 ETIKA U PODUZETNIŠTVU 15
2.6 ETIČKI KODEKS ZA PROJEKTNI MENADŽMENT 16
3 ETIKA U PROJEKTNOJ I GOSPODARSKOJ PRAKSI I UPRAVLJANJU DRŽAVE VENEZUELE 20
3.1 ZEMLJOPISNE OSNOVE DRŽAVE VENEZUELE 24
3.2 GEOSTRATEŠKI ZNAČAJ DRŽAVE VENEZUELE 25
3.3 POVIJESNO-POLITIČKE PROMJENE DRŽAVE VENEZUELE 26
3.4 KULTURA I GOSPODARSKI RAZVOJ 26
3.5 ZNAČAJNI GOSPODARSKI PROJEKTI U VENEZUELI 28
3.6 KVALITETA ŽIVOTA STANOVNIŠTVA VENEZUELE 30
4 ETIKA U PODUZETNIŠTVU NA PRIMJERU STVARANJA VENEZUELANSKOG RESTORANA 32
4.1 NASTANAK PODUZETNIČKE IDEJE 32
4.2 RAZLOZI OSNIVANJA 33
4.3 VIZIJA I ZADAĆA PODUZETNIČKOG POTHVATA 33
4.4 PROIZVOD 33
4.5 POVIJEST AREPE 34
4.6 NAČIN PRIPREME AREPA 36
4.7 TRŽIŠTE NABAVE 37
4.8 TRŽIŠTE PRODAJE 38
5 O ISPREPLETENOSTI ETIČKE SVIJESTI I TEHNOLOŠKIH I EKONOMSKIH

FAKTORA U PODUZETNIŠTVU 39
5.1 TEHNOLOŠKO-TEHNIČKI ELEMENTI POTHVATA 40
5.2 STRUKTURA TROŠKOVA 41
5.3 STRUKTURA I BROJ ZAPOSLENIH 41
5.4 LOKACIJA 42
5.5 ZAŠTITA OKOLINE 43
5.6 INVESTICIJE U OSNOVNA SREDSTVA 44
5.7 PRORAČUN AMORTIZACIJE 45
5.8 KALKULACIJA CIJENA 46
5.9 TROŠKOVI POSLOVANJA 47
5.10 INVESTICIJE U OBRTNA SREDSTVA 48
5.11 IZVORI FINANCIRANJA 49
5.12 RAČUN DOBITI (DOHOTKA) 50
5.13 FINANCIJSKI TOK (PRIMICI I IZDACI) 51
5.14 POKAZATELJI UČINKOVITOSTI 52
6 ZAKLJUČAK 56
7 LITERATURA: 59
7.1 KNJIGE: 59
7.2 STRUČNI ČLANCI: 59
7.3 ZAVRŠNI I DIPLOMSKI RADOVI: 60
7.4 INTERNETSKI IZVORI: 60
8 POPIS ILUSTRATIVNOG MATERIJALA 66
8.1 POPIS SLIKA 66
8.2 POPIS TABLICA 66
9 ŽIVOTOPIS DIPLOMANTA 67
10 IZJAVA O AUTORSTVU 69

SAŽETAK

Pojam poduzetništva, može se reći, star je kao i ljudsko društvo, a u suvremeno doba sve više ljudi odlučuje se za otvaranje vlastita poduzeća. Svaka poslovna ideja može postati učinkovitim projektom kao što može biti razvoj novog proizvoda ili usluge, reorganizacija strukture ili stila organizacije, projektiranje vozila ili građevine, izgradnja novog pogona ili primjena novog poslovnog procesa. Potaknuti ambicijom, ljudi odlučuju samostalno raditi, međutim odluka o stvaranju nečega vlastitim rukama nije nimalo laka, no s druge strane povećava se zadovoljstvo kada čovjek uspješno realizira vlastitu ideju i hrabro krene za svojim snovima.

Poslovna etika može se opisati kao ponašanje u skladu s pravilima morala u poslovnom okruženju. Cilj ovog rada prikazati je značaj poslovne etike u poduzetničkim i učinkovitim projektima. Većina smatra da je za uspjeh u poduzetništvu najvažnije imati dobar proizvod ili uslugu. Međutim, postoji više razloga zbog kojih većina novih poduzeća ode u stečaj, a gdje poslovna etika igra jako važnu ulogu u svim poslovnim odnosima i odlukama kako bi se ostvario uspješan projekt.

O važnosti poslovne etike u poticanju poduzetničkih i učinkovitih projekata na primjeru stvaranja venezuelanskog restorana, kao tematika ovog diplomskog rada u sklopu kojeg se povezuju etika poslovanja, poduzetnička inicijativa i projektno poslovanje. Rad će se temeljiti na Aristotelovoj koncepciji "dobroga društva".

Ključne riječi: *venezuelanski restoran, učinkovitost, Aristotel, poduzetništvo, projektni menadžment, poslovna etika.*

ABSTRACT

It could be said that the concept of entrepreneurship is as old as human society, and in modern times more and more people are opting to start their own businesses. Any business idea can become an effective project, such as developing a new product or service, reorganizing the structure or style of an organization, designing a vehicle or structure, building a new facility, or implementing a new business process. Driven by ambition, people choose to work independently, but the decision to create something with their own hands is not easy, but on the other hand, satisfaction increases when one successfully realizes his or her idea and courageously goes after his dreams.

Business ethics can be described as behaving in accordance with the rules of morality in a business environment. The aim of this paper is to show the importance of business ethics in entrepreneurial and effective projects. Most believe that having a good product or service is paramount for success in entrepreneurship. However, there are several reasons why most new businesses go bankrupt and where business ethics play a very important role in all business relationships and decisions in order to have a successful project.

The importance of business ethics in stimulating entrepreneurial and effective projects, such as the creation of a Venezuelan restaurant, as a topic of this diploma thesis that combines business ethics, entrepreneurial initiative and project business. The paper will be based on Aristotle's conception of "good society".

Keywords: Venezuelan restaurant, efficiency, Aristotle, entrepreneurship, project management, business ethics.

1 UVOD

„Nakon mnogo godina proučavanja etike, došao sam do zaključka da je sve to sažeto u tri vrline: hrabrost za život, velikodušnost za zajednički život i razboritost za opstanak“

Fernando Savater

Etika kao praktična filozofija ili učenje o moralu spada u humanističke znanosti, a kao normativna znanost određuje načela moralnog razvoja čovjeka. U ekonomiji i projektnom poslovanju, za razliku od etike gdje pojam razvoja ima duhovno značenje. O razvoju se govori u perspektivi materijalnih vrijednosti: stvaranje projekta, općenito je važno za razvoj gospodarstva neke zemlje, jer projekti doprinose materijalnom i ekonomskom razvoju države.

„Poduzetništvo je gospodarska aktivnost pojedinca ili više partnera kojom se, uz određeno ulaganje kapitala i preuzimanje rizika, u neizvjesnosti ulazi u poslovni pothvat s ciljem stvaranja profita“.[1] Kada se namjerava otvoriti novi ugostiteljski objekt, bitno je od početka imati na umu da osnovna svrha postojanja restorana je pružanje kvalitetne usluge hrane i pića na način da se nadmaše očekivanja gostiju. To se postiže kada gosti, bez obzira na motiv posjeta, uživaju u hrani napravljenoj od namirnica provjerenih domaćih proizvođača, u skladu s najvišim higijenskim i uslužnim europskim standardima te u atmosferi koja je istodobno opuštena i obiteljska, ali i profesionalna.

Voditelj projekta mora uspostaviti ravnotežu između ekonomske i društveno odgovorne strane poslovanja i provoditi svoje radnje u skladu s etičkim principima. Nije dovoljno da se članovi projekta pridržavaju poslovne etike, već je potrebno i da organizacije uključene u razvoj projekta kreiraju i pridržavaju se vlastitih etičkih kodeksa kako bi projektni tim identificirao akcije koje bi trebao izbjegavati i one koje bi trebao poduzeti.

Bilo koji poslovni projekt ne može biti održiv bez etike. Usvajanje dobrog pristupa poslovnom upravljanju omogućava projektu da bude više strateški, profesionalizira svoje

[1] Poduzetništvo. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Poduzetni%C5%A1tvo (pristupano 15.04.2019).

upravljanje, „igra pošteno“ i odgovoran je. Pored toga, etika predstavlja mogućnosti za najaktivnije voditelje i rizike za one koji ostanu neaktivni.

„Venezuelanska kuhinja uvelike nalikuje gastronomijama Južne i Srednje Amerike gdje se rado jedu „arepe”[2] punjene povrćem, mesom i morskim plodovima. Salate kombiniraju proteinima s voćem te rižu s raznovrsnim grahoricama i mesom. Venezuela je jedna od vodećih zemalja u proizvodnji kakaa, a poznata je po kvalitetnim čokoladama i slatkim desertima. Hrana se poslužuje uz bezalkoholne napitke na bazi riže i kukuruznog brašna (chicha andina), kao i uz lokalno proizvedeno pivo, rum te viski“.[3]

1.1 PREDMET ISTRAŽIVANJA

Poslovna etika ima važnu ulogu i utjecaj na ishod poduzetničkih i učinkovitih projekata. S obzirom na to da etički kodeks projekta definira vrijednosti za donošenje odluka i upravljanje ponašanjem koje karakteriziraju odgovornost, poštovanje, pravednost i iskrenost, a kojeg se svaki član tima mora pridržavati.

Tema ovog diplomskog rada izabrana je kako bi se pokazalo razumijevanje naučenog sadržaja tijekom specijalističkog diplomskog stručnog studija projektni menadžment. Rad je fokusiran na poticanje poduzetničkih i učinkovitih projekata i poslovnoj etici.

1.2 SVRHA I CILJ ISTRAŽIVANJA

Svrha ovog rada prikazivanje je uloge poslovne etike u poduzetničkim i učinkovitim projektima. Također, želi se radom utvrditi važnost etike u stvaranju novih ugostiteljskih objekata. Cilj ovog istraživanja je primijenjena poslovna etika. Nastoji se prikazati kako je moguće ostvariti snove i biti financijski neovisan dugoročno.

Bitno je spomenuti da se otvaranjem takvog restorana želi proširiti odnosno, poboljšati gastronomsku ponudu grada te inovativnošću i kreativnošću privući brojne posjetitelje

[2] Arepa: pogačica napravljena od kukuruznog brašna tipična iz venezuelanske gastronomije.
[3] Venezuela. Wish. Preuzeto s URL: https://www.wish.hr/venezuela/ (pristupano 22.07.2019).

zainteresirane za degustaciju venezuelanskih jela.

1.3 MOTIVACIJA

Motivacija za pisanje ovog rada je zanimanje za poduzetništvo i stvaranje nove inovativne poslovne ideje tražeći bolja rješenja za udovoljavanje potrebama tržišta uz etičko ponašanje prema svim zainteresiranim stranama.

Budući da u gradu Zagrebu ne postoji mjesto gdje se mogu probati tipična venezuelanska jela, motivirajuće je stvaranje novog objekta gdje se mogu promovirati venezuelanska kultura i multikulturalna integracija. Iako je u Hrvatskoj ova poduzetnička ideja otvaranja prvog ugostiteljskog venezuelanskog fast-food restorana veliki izazov, ona je vrlo realna, a vjerojatno će se u budućnosti moći realizirati.

1.4 METODA ISTRAŽIVANJA

Metoda istraživanja korištena u ovom radu je komparativno-analitička. Komparativna metoda, u širem smislu, je koncept uspoređivanja koji se može objasniti kao umna logička aktivnost koja se javlja u mnogim situacijama svakodnevnog života, a sastoji se u promatranju sličnosti i razlika između dvije ili više stvari ili pojava.

U užem smislu, usporedba kao znanstvena metoda je sistematski postupak kojim se proučavaju odnosi, sličnosti i razlike između dva predmeta ili pojave s ciljem izvođenja određenih zaključaka.

Analitička metoda je metoda istraživanja koja se odnosi na raščlanjivanje jedne cjeline na njene dijelove ili sastavne elemente kako bi se mogla promatrati njihova priroda, odnosi, uzroci i posljedice. Potrebno je upoznati prirodu fenomena (pojave) ili stvari koje se proučavaju kako bi se razumjela njihova suština.

Ova metoda omogućava bolje poznavanje predmeta tako da se njome oni mogu objasniti, praviti analogije, bolje razumjeti i postaviti nove teorije. Analizirati znači i bolje razumjeti

cjelinu nakon što se upozna priroda njenih dijelova.

1.5 PRISTUP RADA

Pristup rada je interdisciplinarni. „Interdisciplinarnost je vrsta akademske suradnje u kojoj stručnjaci različitih akademskih disciplina rade prema zajedničkim ciljevima“.[4] Interdisciplinarne skupine stvaraju stručnjaci koji su obučeni u različitim područjima i rade na istom projektu. Ovaj rad temeljiti će se na interdisciplinarnosti etike i ekonomije.

Korišteni izvori su knjige posuđene iz knjižnice Veleučilišta Baltazar Zaprešić. Na taj način traže se nove ideje i povećava se znanje o različitim temama. Korišteni su i internetski izvori koji pružaju ažurirane informacije o istraživanoj temi.

1.6 STRUKTURA RADA

Ovaj diplomski rad sastoji se od deset poglavlja: uvod, „Uloga i značenje poslovne etike u projektnom menadžmentu s naglaskom na poticanje poduzetničkih i učinkovitih projekata”, „Etika u projektnoj i gospodarskoj praksi i upravljanju države Venezuele”, „Etika u poduzetništvu na primjeru stvaranja venezuelanskog restorana“, „O isprepletenosti etičke svijesti i tehnoloških i ekonomskih faktora u poduzetništvu”, zaključak, popis ilustrativnog materijala, literatura, životopis diplomanta te izjava o autorstvu.

U uvodu se definira obuhvatnost istraživanja, opisuje se cilj i svrha rada, navode se metode i motiv za pisanje rada, objašnjava se pristup rada, spominju se korišteni izvori te se ukratko objašnjava struktura rada.

Drugi dio rada nosi naslov „Uloga i značenje poslovne etike u projektnom menadžmentu s naglaskom na poticanje poduzetničkih i učinkovitih projekata”, a u njemu govori se o podrijetlu pojma etike, definiraju se etika i moral i različitost značenja tih izraza, te se govori o suvremenom gledanju na pojam morala.

[4] Interdisciplinarnost. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Interdisciplinarnost (pristupano 14.03.2019).

„Etika u projektnoj i gospodarskoj praksi i upravljanju državе Venezuele" je treći dio ovog rada. U njemu se opisuju geografske osnove, geostrateški značaj i povijesno-političke promjene države Venezuele.

U četvrtom dijelu rada pod naslovom „Etika u poduzetništvu na primjeru stvaranja venezuelanskog restorana" objašnjava se venezuelanska gastronomija te proces otvaranja venezuelanskog restorana u gradu Zagrebu.

Peti dio rada nosi naslov „O isprepletenosti etičke svijesti i tehnoloških i ekonomskih faktora u poduzetništvu", u njemu se govori o međuovisnosti između vanjskih i unutarnjih faktora na primjeru ovog rada.

U zaključku se iznose završna razmatranja koja proizlaze iz istraživanja provedenog u ovom diplomskom radu.

Nakon zaključka slijedi navedena literatura, popis ilustrativnog materijala, životopis autora rada te izjava o autorstvu.

2 ULOGA I ZNAČENJE POSLOVNE ETIKE U PROJEKTNOM MENADŽMENTU S OBZIROM NA POTICANJE PODUZETNIČKIH I UČINKOVITIH PROJEKATA

Poduzetnici moraju uzeti u obzir etička razmatranja u projektnom menadžmentu. Važno je da se projekt stvori i razvija u okviru poslovne etike i društvene odgovornosti. Pretpostavkom da će poslovna kultura nametnuta na početku oblikovati budućnost projekta, moralno vodstvo poduzetnika platforma je za ispunjenje njegovog transcendentnog doprinosa društvu. Moralna mašta poduzetnika njegovo je glavno oružje pred izazovom nove ekonomije: novi načini poslovanja koji zahtijevaju globalizaciju i favorizirani su zbog tehničkih napredaka u informiranju i komunikaciji.[5]

Projektni menadžment jedna je od disciplina koja se posljednjih godina razvija u vezi sa obrazovanjem, standardima dobre prakse i certifikacijama. Međutim, kao novo zanimanje sa određenim stupnjem zrelosti, mora se suočiti s nekoliko izazova.

Ovaj rad usredotočen je na analizu etičkih razmatranja u kontekstu stvaranja restorana. Provedena analiza omogućava da se doprinosi razumijevanju etičkih potreba koristeći primjerom poduzetničkog projekta. Razmatrajući voditelja projekta kao agenta promjene s vještinama povezanim sa vodstvom, razvojem tima suradnika i pregovaračkim procesima s različitim skupinama zainteresiranih sudionika, gdje se tijekom čitavog ciklusa suočava sa sukobljenim etičkim situacijama projektnog života.

Ponašanje direktora u poduzeću obično se navodi kao važan faktor u izgradnji etičke kulture.[6] Lako je razumjeti kako svo osoblje može biti motivirano za donošenje odluka i etički prihvatljiv stav kroz formalne politike koje podržavaju i poštuju rukovoditelji poduzeća. U poduzećima u kojima postoji okruženje poštovanja etičkih vrijednosti, svi razumiju da postizanje svojih ciljeva ne opravdava uporabu etičkih neprimjerenih sredstava. U organizacijama u kojima je formalna politika usmjerena samo na postizanje ekonomskih ciljeva, njezini članovi lako zaboravljaju na etička načela. Ta vizija obeshrabruje osoblje jer

[5] Soto, E. i Cardenas, J. A. (2007). Ética en las organizaciones. Meksiko: McGraw-Hill, str. 206.
[6] Zamorano, E. (14.05.2012). Los beneficios de la ética empresarial. Expansion. Preuzeto s URL: https://expansion.mx/opinion/2012/05/11/la-etica-empresarial-produce-beneficios (pristupano 2.07.2019).

stvara sukob između njihovih moralnih uvjerenja i zahtjeva za postizanjem ekonomskih ciljeva koje nameće poduzeće.

Formalno okruženje etike važno je ne samo zato što motivira zaposlenike da se ponašaju etično, već zato što se mogu osloniti na dobru politiku poduzeća kad žele provoditi vlastite vrijednosti. Ljudi se žele poistovjetiti sa svojom organizacijom trebaju i vjerovati korporaciji u kojoj rade, jer svojim trudom doprinose njenom uspjehu. Ova veza sa zajedničkom vrijednošću je temeljna za sve ostalo, poduzeće je naglašeno kao entitet u kojem rade, s čime se identificiraju i zaslužuju divljenje svojih zaposlenika, kao i društva.

2.1 O PODRIJETLU POJMA ETIKE

„Etika se može definirati kao filozofska disciplina koja ispituje ljudsko djelovanje s obzirom na dobro i zlo. U užem smislu, etika je filozofija morala kojoj su u središtu problematike: moral, moralni problemi i moralni sudovi. No, u širem smislu etika je nauka o ljudskome moralnom životu“.[7]

„Riječ etika (eng. ethics, njem. die Ethik, tal. la etica) potječe od grčkog izraza ethos, a koji se prevodi na dva bitna načina: kao običaj, navada, navika, te i kao svojstvo karaktera (čovjekova karaktera). Tako Aristotel upotrebljava u svojoj Nikomahovoj etici ovu riječ da bi njome označio svojstvo čovjekova karaktera, te ju bitno povezuje s običajem, navadom. Pod pojmom običaj, navada, misli se na društveno-kulturalno okruženje u kojem pojedinac raste i stasa. U tom smislu, i prema Aristotelu, čovjekov karakter biva bitno formiran, uobličen upravo već postojećim Ethos, tj. običaj, navada. Čovjek naime uči navikom odnosno navikavanjem. U tom smislu on jednostavno preuzima Ethos neke zajednice, te dalje prenosi u vlastiti život stvarajući time jedna novi-stari Ethos“. [8]

„Hrvatski izraz 'etika' dolazi vjerojatno preko novovjekovnoga latinskog 'ethica' (ars i

[7] Vidanec, D. (2011). Uvod u etiku poslovanja. Zaprešić. Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti „Baltazar Adam Krčelić“, str. 19.
[8] Etika. Scribd. Preuzeto s URL: https://www.scribd.com/document/75598676/FIL-Etika (pristupano 14.05.2019), str. 2.

scientia). U Aristotela je '*τά Πολιτικά*' [ta politika] sveobuhvatan pojam za praktičnu filozofiju pa obuhvaća i etička pitanja. Grčka riječ [ethos] znači način kako je neko živo biće naviklo u svojoj životnoj sredini.

Dakle način življenja kakav se nalazi, preuzima i usvaja iz svoje okoline. Njemačka riječ 'Sitte' prilično dobro odgovara upotrebi grčke riječ [ethos], ali ima jednu dodatnu konotaciju: 'Sitte' je izvorno nešto što obvezuje, što se shvaća kao dužnost. U starijem njemačkom jeziku imamo postoji izraz „Zucht und Sitte“ *(disciplina et mores)“*.[9]

„Ovaj izvorno grčki pojam ethos prevodi Ciceron u svom djelu (De fato 1) latinskim izrazom u pluralu mores (običaji, navade). Kao latin, Ciceron je pred sobom imao više konkretnu situaciju i ljudsko djelovanje. U tom smislu, on za razliku od Grka, a pogotovo Aristotela, ne pomišlja toliko na teoretski aspekt onog što pojam običaj, navada, navika sobom donosi, već više konkretno praktični“.[10]

2.2 ETIKA I MORAL

Moral se može definirati kao skup pisanih i nepisanih pravila sveukupnost važećih moralnih normi i prosudbi, koje daju obrazloženje valjanost nekom određenom moralu ili opravdava neko moralno relevantno djelovanje a temelje se na etičkim normama.[11]

„Često su pojmovi "etički" i "moralni" zbunjeni i koriste se kao sinonimi, međutim, postoje određene razlike između njih. Riječ "etika" dolazi od grčkog "ethos", što znači karakter; dok riječ "moral" dolazi od grčke riječi "mos", što znači običaj. Drugim riječima, moralno ponašanje odgovara na niz običaja koje je uspostavila skupina pojedinaca, dok je etičko ponašanje određeno karakterom pojedinca“.[12]

Može se reći jednostavno da je etika teorija, a moral praksa. Moral je predmet etike i jedan od

[9] Talanga, J. (1999). Uvod u etiku. Zagreb. Hrvatski studiji, str. 10 - 11.
[10] Etika. Scribd. Preuzeto s URL: https://www.scribd.com/document/75598676/FIL-Etika (pristupano 4.05.2019), str. 3.
[11] Koprek, I. i Čehok, I. (1996). Etika, priručnik jedne discipline. Zagreb. Školska knjiga, str. 25-27.
[12] 20 Primjeri etike i morala u svakodnevnom životu. Thpanorama. Preuzeto s URL: https://hr.thpanorama.com/articles/cultura-general/20-ejemplos-de-tica-y-moral-en-la-vida-diaria.html (pristupano 1.06.2019).

temeljnih načina ljudskog odnosa spram svijeta.[13]

Razlika između etike i morala je u tome što se moral odnosi na skup normi i načela koja se temelje na kulturi i običajima određene društvene skupine. S druge strane, etika je proučavanje i promišljanje moralnosti, koje omogućuje pojedincu da razabere između onoga što je ispravno i onoga što nije.[14]

Tablica 1: Razlika između etike i morala

	Etika	**Moral**
Definicija	Istraživanje i promišljanje o moralu, pravila o ponašanju primjenjivati na bilo kojoj organizaciji ili društvu.	Odnosi se na pravila o ponašanju koje se primjenjuju na jednoj grupi određuje i njihove postupke, povezana s dobrim, lošim, prihvatljivim ili ispravnim ponašanjem.
Fleksibilnost	Etika je inače dosljedna, ali može se promijeniti ako vjerovanja od jednog pojedinca se promjenu ili u funkciji od specifične situacije.	Moral je inače dosljedan pojam u određenom kontekstu i koji svi razumiju na isti način. Međutim, svaka kultura ili ljudska grupa ima različit moral.
Iznimke	Osoba može ići protiv svoje etike da se prilagodi s jednom određenom moralnom načelu, na primjer, kodeks ponašanja njegovog zanimanja.	Osoba koja slijedi strogo moralna načela jednog društva a istovremeno mu nedostaje etika. Na isti način, kako bi održali svoji etički integritet, ta osoba može prekršiti moralna načela u određenom sustavu pravila.
Značenje	Etika dolazi od grčke riječi „ethos“ što znači „ponašanje“, „način biti“.	Moral dolazi od latinske riječi „moralis“ što znači „običaj“.
Podrijetlo	Univerzalno.	Kulturno.
Vrijeme	Stalno.	Privremeno.
Upotreba	Teorijska: Zašto postoje načela? Koja načela	Praktična: Pojedinac djeluje u skladu s ono što je

[13]Čekoh, I. (1997). Etika. Zagreb. Školska knjiga, str. 27.
[14] Arrieta, E. Ética y moral. Diferenciador. Preuzeto s URL: https://www.diferenciador.com/etica-y-moral/ (pristupano 14.09.2019).

	ili postupci su moralni? Prema kojim parametrima osoba vlada svoj život?	trebalo biti „ dobro ”, prema određenom društvu ili mišljenju istog pojedinca.
Primjer	Analiziraju se razlozi koji opravdavaju je li moralno ponašanje ono što u određenom društvu ima jednog partnera.	U Venezueli je nemoralno imati više od jedne žene, ali u nekim zemljama poput Nigerije je moralno prihvaćeno .

Izvor: Arrieta, E. Ética y moral. Diferenciador. Preuzeto s URL: https://www.diferenciador.com/etica-y-moral/ (pristupano 14.09.2019).

2.3 SUVREMENO GLEDANJE NA POJAM MORALA

Moral je subjektivna kategorija individualne naravi koja uspostavlja obvezu koja se mora ispuniti na neophodan način bez obzira na to jesu li rezultati korisni ili štetni. Kantovski i moderni koncept morala: dužnost, kategorički imperativ koji ne priznaje žalbu ili kalkuliranje o koristima ili šteti koje određena radnja može proizvesti. Temelji se na postojanju moralnog zakona u kojem postoje kategorički imperativi kojih se subjekt mora pridržavati, čak i ako njihovo poštivanje rezultira osobnom štetom i štetom.

Međutim, u suvremenosti etika i politika su ekskluzivne kategorije. Suvremena politika koja datira iz 1513. godine, počinje od suzbijanja etike kao političke kategorije i, razmjerno tome, od svog utemeljenja na drugim pretpostavkama, a ne o etičkim pretpostavkama koje su bile u svom nastanku i u njihovom prvom razlogu. Suvremeni svakodnevni svijet sve se više udaljavao od moralnih pretpostavki u političkom radu; svaki dan politika postaje vrijednost sama po sebi, a ne nešto podređeno i održano na moralnim načelima, a svaki dan njezine pogreške i strahote uključuju čovječanstvo u situaciju koju se čini ponekad nezaustavljivom.[15]

Moralni identitet motivira određeno ponašanje, ali etička prosudba je potrebna da bi se to ponašanje dovelo na pravo mjesto.

Moralni identitet osobe može utjecati na njegovu prosudbu i u stvari ga može odvući do

[15] Serrano Caldera, A. (11.11.2012). Ética y Política. Polis en linea. Preuzeto s URL: https://journals.openedition.org/polis/7541 (pristupano 30.04.2019), str. 2.

ekstremnih nivoa ponašanja koji ne mora uvijek imati koristi u interesu projekta. Moraju se provesti određene mjere i poboljšati ta moralna ponašanja. Poduzeća se mogu usredotočiti na poboljšanje pojedinih moralnih prosudbi. Dokazano je da se moralni razvoj može postići programima obuke etike. Bitno je napomenuti da rukovoditelji poduzeća bi trebali pružiti oba modela moralne prosudbe i prigodno prenijeti svoja ovlaštenja.

Isto tako, poduzeće može učinkovitije komunicirati o društvenom konsenzusu, pa čak i uspostaviti vlastiti konsenzus o nekim pitanjima. Na taj će način, kaže se u izvješću, smanjiti potreba za provođenjem pojedinih moralnih prosudbi. Konačno, poduzeće mogu nagraditi i ohrabriti ponašanja povezana s obilježjima moralnog identiteta (povjerenje, naporan rad, suosjećanje). Na ovaj se način promoviraju moralni identiteti među samim zaposlenicima koji će imati posljedice na identitet organizacije u cjelini.[16]

2.4 ETIKA POSLOVANJA

Može se definirati etika poslovanja – također nazivana korporativna etika ili poslovna etika (engl. Business ethics) – kao vrsta primijenjene etike koja istražuje primjenu općeprihvaćenih etičkih normi i načela u poslovanju pojedinaca i poduzeća u zemlji i inozemstvu.[17]

Poduzeće nadmašiva korist i slijedi dugotrajna imovina za zajednicu. Otuda je moguće razgovarati o poslovnoj etici. U poduzeću mora se živjeti dobro, to jest u okruženju povjerenja, koja je bitna vrlina svakog poduzeća i poduzetnika. Teško je da poduzeće optimalno funkcionira u nedostatku minimalnog povjerenja.[18]

Etika proučava temelje moralnosti ljudskih djela, odnosno onih na temelju kojih se oni mogu smatrati dobrim ili lošim. Etika poslovanja sastoji se od normi i etičkih načela koja se koriste za prisustvovanje nizu moralnih ili etičkih problema unutar poslovnog konteksta. To

[16] Morales, R. (26.11.2007). Los comportamientos morales en la empresa son ambiguos. Tendencias 21. Preuzeto s URL: https://www.tendencias21.net/Los-comportamientos-morales-en-la-empresa-son-ambiguos_a1928.html (pristupano 3.09.2019).
[17] Vidanec, D. (2011). Uvod u etiku poslovanja. Zaprešić. Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti „Baltazar Adam Krčelić“, str. 23.
[18] Savater, F. (2014) Ética para la empresa. Madrid. Conecta, str. 25.

obuhvaća postupke, standarde, kodekse ponašanja, organizacijsku filozofiju, upravljanje informacijama, kvalitetu ponuđenog proizvoda ili usluge.

Etika poslovanja nastoji svojim zaposlenicima isporučiti najvažnije aspekte nove kulture potvrđujući njihovu predanost, orijentirajući ih prema vrijednostima kao što su: integritet, rukovodstvo, iskrenost, poštovanje, dijalog, jednakost, sloboda, solidarnost i predanost.[19]

Etika poslovanja ima 3 svrhe:[20]

- Humaniziranje poduzeća: to znači da će se u poduzeću poštivati radnička i ljudska prava, stvarati zdrava okolina za rad, ponuditi pristojne radne uvjete i da se neće koristiti dječji rad.
- Čuvanje okoliša : Poduzeće mora nastojati prevladati probleme zaštite okoliša i udovoljavati važećim propisima.
- Branite zajednicu: ovaj princip želi obraniti ideju zajednice i podržati sve napore koji je žele izgraditi i učvrstiti.

Odgovornost koju poduzeća imaju prema društvu i prema okolišu su moralne odgovornosti. Poduzeća preuzimaju društvenu odgovornost s nizom politika, praksi i programa koji uspostavljaju sustav uprave s postupcima, kontrolama i dokumentima koji su usvojeni u korist radnika, obitelji i okoliša.

Mnogi se etički problemi poduzeća mogu svrstati u okvire: nasilničko i zastrašujuće ponašanje, sukob interesa, mito (podmićivanje), pravednost i poštenje, komunikacije, plagijat i poslovne odnose.

Danas je moguće svjedočiti kako su poduzeća bez obzira na vrstu, veličinu ili sektor sudionici u nepoštenim činovima koji su izloženi u medijima. Smatraju se amoralno djela

[19] Jiménez Aguilar, I. (25.08.2014). La ética en las organizaciones actuales. Preuzeto s URL: https://www.gestiopolis.com/la-etica-en-las-organizaciones-actuales/#icontec (pristupano 23.05.2019).
[20] Hamburger Fernández, A. (2007). Ética y responsabilidad social de las empresas. Časopis Sveučilišta La Salle, str. 47-55.

korupcije, špekulacije, sabotaže, iskorištavanja radnika.[21]

Bitno je omogućavanje dostojanstvenog tretmana zaposlenima, slušajući njihove ideje, potrebe i brige, pozivajući ih da budu produktivni i ponudite im najbolju moguću naknadu povezanu sa njihovom produktivnošću i financijskom situacijom u poduzeću.

Ako se želi pojačati etička kultura u poduzeću, mora se pokazati na primjeru svakog radnika, budući da će njihovo ponašanje utjecati na ugled poduzeća. Odgovornost se dijeli, to je svačija zadaća i čovjek mora živjeti unutar i izvan nje.

Etika poslovanja pomaže izgraditi bolje društvo. Da bi ovo bilo pozitivno, mora učinkovito utjecati na postupke iz dana u dan, mijenjajući odnose s partnerima, šefovima, dobavljačima, kupcima i društvom općenito.

2.5 ETIKA U PODUZETNIŠTVU

Uspješan poduzetnik treba imati osobne karakteristike kao što su motivacija, odlučnost i pogotovo jaka radna etika. Etika je temeljni stup poduzeća i važan faktor koji izravno utječe na društvo. Poduzeće čine pojedinci koji slijede zajedničke ciljeve bez individualizma.

Poduzetništvo se sve više proučava kao temeljni i važan ekonomski fenomen. Međutim, privuklo je manje pozornosti kao etički fenomen. Suvremena poslovna etika pretpostavlja da su njezine središnje svrhe na području primjene: zaustavljanje grabežljivih praksi u poslovanju, promicanje filantropije i dobrotvornosti kroz poslovanje.[22]

S etičkog gledišta, svaki se izvor bogatstva smatra socijalnim i zato podrazumijeva socijalnu odgovornost od ljudi koji od njega imaju koristi. Ovaj uvjet nužno podrazumijeva, ne samo činjenicu nagrađivanja proizvodnih čimbenika na pošteni način - uključujući iscrpljivanje

[21] Barber, C. (13.07.2009). La ética en las empresas de hoy. Expansion. Preuzeto s URL: https://expansion.mx/opinion/2009/07/13/la-etica-en-las-empresas-de-hoy (pristupano 22.07.2019).
[22] Un Código de Ética basado en el Emprendimiento. Idoneos. Preuzeto s URL: https://www.idoneos.com/etica_del_emprendimiento/un_codigo_de_etica_basado_en_el_emprendimiento.html (pristupano 30.01.2019).

resursa, nadoknađivanje utjecaja na okoliš i negativne vanjske posljedice uzrokovane proizvodnim procesom, već i korištenje bogatstva dobiti.[23]

Etički čin poduzetnika mora se provesti analizom odnosa s kupcima, dobavljačima i konkurentima, jer u tim područjima nije dovoljno imati odgovarajuće zakone za koje je nužna potreba za etičkom samoregulacijom.

„Etika je vrlo važna u svim razinama društvenog života pojedinca, pa tako i u poslovanju. Svaki poduzetnik treba se voditi tom činjenicom i svoje poslovanje usmjeriti ne samo k vlastitoj koristi, već da od njegovog poslovanja ima korist i šira društvena zajednica.“[24]

2.6 ETIČKI KODEKS ZA PROJEKTNI MENADŽMENT

Mnoga poduzeća razvijaju etičke kodekse na način da osiguraju poslovne odluke, prakse zaposlenika i druga ponašanja da budu moralna i etička. Etički kodeks opisuje što znači biti moralan ili nemoralan, etički i neetički, tako da zaposlenici i administratori imaju jasnu predodžbu o tome koja je vrsta aktivnosti prihvatljiva ili ne prihvatljiva od strane organizacije. Neki primjeri moralnih i etičkih pitanja koja se nalaze u etičkim kodeksima uključuju ne prihvaćanje mita, diskriminaciju zaposlenika ili kupaca, ne sudjelovanje u dječjem radu i ne sudjelovanje u radnjama štetnim za okoliš.[25]

International Project Management Association (IPMA) je profesionalna organizacija koja promiče razvoj, profesionalni položaj i vidljivost praksi koji podržavaju stručnjake za projektni menadžment. Članstvo se sastoji od upravitelja paralegalnih zakona i ostalih rukovoditelja za pomoć u praksi (onih koji upravljaju korisnicima odvjetničkih naknada u odvjetničkim poduzećima i pravnim odjelima). IPMA osnovana je kao Legal Assistant Management Association ("LAMA") u Washingtonu 1984. godine. Preimenovana je 1. siječnja 2005. godine u International Paralegal Management Association. Devet godina

[23] Savater, F. (2014) Ética para la empresa. Madrid. Conecta, str. 83.
[24] Ivančir, M. (2018). Etika u poduzetništvu. (Diplomski rad). Varaždin. Sveučilište Sjever, str. 66.
[25] Sheahan, K. (01.02.2018). La moral en los negocios. Cuida tu dinero. Preuzeto s URL: https://www.cuidatudinero.com/13143466/la-moral-en-los-negocios (pristupano 31.01.2019).

kasnije održavajući promjene u industriji i njezinom članstvu, članstvo IPMA-e izglasalo je promjenu imena u International Project Management Association, koje služi ne samo upraviteljima paralegalnih zakona, već i drugim menadžerima u odvjetničkim poduzećima i odvjetničkim odjelima koji upravljaju profesionalcima koji pružaju podršku.[26]

IPMA je 29. ožujka 2015. godine u Dublinu, Irskoj, usvojila „Kodeks etičkog i profesionalnog ponašanja“ koji je dostupan na web stranici URL: https://www.ipma.world/society/code-of-conduct/. Hrvatska udruga za upravljanje projekata prevodila je verziju na hrvatskome jeziku koja je dostupna na web stranici URL: http://capm.hr/wp-content/uploads/2018/11/IPMA-Eti%C4%8Dki-kodeks-HR.pdf.

Kodeks utvrđuje načela i minimalne dužnosti koje voditelji projekata imaju prema vlasniku, timovima, interesnim stranama, društvu i prirodnom okruženju projekta, programa ili portfelja projekata. U predgovoru etičkog kodeksa Reinhard Wagner, predsjednik IPMA-e, ističe da je ključno da se aktivnosti IPMA-e temelje na etičkim i profesionalnim načelima. Gospodin Wagner ističe da primjena Etičkog kodeksa omogućava IPMA-i da dostigne svoje temeljne vrijednosti integriteta, odgovornosti i transparentnosti. Nadalje, sve udruge članice IPMA-e potiču da se usvoji IPMA kodeks etike i profesionalnog ponašanja u svojoj regiji.[27]

Takva načela trebala bi voditi zaposlenike IPMA-e, časnike volontere i projektne timove, kao i one koji su angažirani u udruženjima IPMA članova te na upravljanju projektima, portfeljem i programima širom svijeta.

Suvremeni voditelj projekata djeluje u složenom okruženju i često je suočen s teškim odlukama. Glavna svrha etičkog kodeksa je pomoći voditeljima projekata da se nose u teškim situacijama. Uključuje odjeljke o obvezama koje projektni menadžeri daju svojim vlasnicima projekata i dionicima, na primjer kako bi se izbjeglo kad god je to moguće bilo koji stvarni ili uočeni sukob interesa i da se poštuje povjerljivost. Također raspravlja o obvezama prema

[26] International Project Management Association IPMA. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Practice_Management_Association (pristupano 15.04.2019).
[27] Ingason, H.T. (29.06.2015). IPMA Code of Ethics and Professional Conduct. International Journal of Project Management. Preuzeto s URL: http://dx.doi.org/10.1016/j.ijproman.2015.06.008 (pristupano 19.02.2019).

suradnicima i zaposlenicima, na primjer kako bi se osigurala najviša razina zdravstvenih i sigurnosnih mjera i osigurala zdravo i sigurno radno okruženje. Bavi se također odgovornošću voditelja projekata prema širem društvu, na primjer, da ne sudjeluju u podrivanju ili šteti lokalnim zajednicama, društvima i ekonomijama.[28]

Etički se kodeks bavi održivosti i okolišem te obvezom voditelja projekata da promiču svijest o odgovornosti za okoliš među projektnim timovima i unutar svojih organizacija. I konačno, ali ne najmanje bitno, etički kodeks bavi se obrazovnom misijom projektnih menadžera, kao i integritetom profesije koja ovisi o ugledu i profesionalnosti voditelja projekata.

Projekt izrade „Kodeks etičkog i profesionalnog ponašanja“ započeo je u ljeto 2013. godine kada je napisan konceptualni rad. Prijedlog je prihvatio izvršni odbor IPMA-e, a projektni tim započeo je s radom na jesen. Projektni tim činili su Helgi Thor Ingason, Haukur Ingi Jonasson i Olof Embla Eyjolfsdottir, svi sa sveučilišta Reykjavik na Islandu. Tim je proveo niz radionica s ljudima iz vijeća delegacija IPMA-e. Nadalje, tim se savjetovao s grupom za pregled IPMA osoba koja je pokazala interes za projekt i na kraju je provedeno svjetsko istraživanje gdje su prikupljana stajališta od svjetske IPMA obitelji.[29]

Svjetska anketa pružila je vrlo vrijedan doprinos izradi Etičkog kodeksa, ali anketa je također donijela zanimljive rezultate istraživanja koje se, nadamo se, mogu podijeliti sa zajednicom za upravljanje projektima. Dajući nekoliko primjera, velika većina ispitanika izjavila je da IPMA treba etički kodeks jer bi takav dokument povećao kredibilitet IPMA voditelja projekata, povećao povjerenje između klijenata i voditelja projekata te pružio vrijedne smjernice i podigao svijest etičkih pitanja među voditeljima projekata. Drugi primjer rezultata istraživanja je taj da na pitanje koriste li se „mito u njihovoj zajednici za upravljanje projektima“, 76% ispitanika je odgovorilo „nikad“ ili „rijetko“, dok je 24% odgovorilo „povremeno“, „često“ ili "vrlo često". To su svi o čemu menadžeri projekata moraju

[28] International Project Management Association IPMA. (2018). Kodeks etičkog i profesionalnog ponašanja. Preuzeto s URL: http://capm.hr/wp-content/uploads/2018/11/IPMA-Eti%C4%8Dki-kodeks-HR.pdf (pristupano 19.09.2019).

[29] Ingason, H.T. (01.06.2015). New IPMA Code of Ethics and Professional Conduct available. International Project Management Association IPMA. Preuzeto s URL: https://www.ipma.world/new-ipma-code-of-ethics-and-professional-conduct-available/ (pristupano 20.09.2019).

razmišljati. Izrada Kodeksa etike i profesionalnog ponašanja bio je iterativni proces, a ishod odražava stajališta i prioritete koji su se pojavili kroz živahni dijalog s mnogim sudionicima.[30]

To je vrlo važan preduvjet da takav dokument može biti od koristi. Većina poznatih zanimanja drži se strogim etičkim standardima, definiranim od strane i za ljude u struci. Upravljanje projektima je mlada, ali rastuća profesija i ljudi unutar naših redova redovito se suočavaju s etičkim pitanjima. Stoga je važno da IPMA, kao profesionalna udruga, ima etički kodeks i profesionalno ponašanje, ne samo za samu udrugu, nego što je još važnije da svoje članove usmjeri u donošenju etički ispravnih odluka. Bila je privilegija sudjelovati u ovom vrlo važnom projektu za IPMA i iskreno se nadam da će novi „Kodeks etičkog i profesionalnog ponašanja“ pomoći u napredovanju ovo važno zanimanje.

IPMA-in „Kodeks etičkog i profesionalnog ponašanja“ sadrži ozbiljni nedostatak jer svoje potpisnike ne obvezuje zakonski. Pravi etički kodeks piše se i izgovara u obliku zakletve, kao primjer možemo uzeti Hipokratovu zakletvu koja je javna, obvezna zakletva, koju mogu dati samo ljudi koji diplomiraju na medicinskoj karijeri.

[30] Ingason, H.T. (29.06.2015). IPMA Code of Ethics and Professional Conduct. International Journal of Project Management. Preuzeto s URL: http://dx.doi.org/10.1016/j.ijproman.2015.06.008 (pristupano 19.02.2019).

3 ETIKA U PROJEKTNOJ I GOSPODARSKOJ PRAKSI I UPRAVLJANJU DRŽAVE VENEZUELE

Venezuela (Bolivarijanska Republika Venezuela/República Bolivariana de Venezuela), država koja se nalazi na sjevernome dijelu Južne Amerike, (slika 1) između Karipskoga mora na sjeveru i Atlantskog oceana na sjeveroistoku (duljina obala 2800 km), Gvajane na istoku (duljina granice 743 km), Brazila na jugoistoku i jugu (2200 km) te Kolumbije na zapadu i jugozapadu (2050 km); obuhvaća 916 445 km². U Venezueli živi 31 568 179 stanovnika prema popisu iz 2017. godine.[31]

Slika 1: Položajna karta Venezuele
Izvor: Venezuela. Hrvatska enciklopedija. Preuzeto s URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64260 (pristupano 11.04.2019).

Venezuela se sastoji od kontinentalnog dijela i velikog broja malih otoka i otočića u Karipskom moru, čiji glavni grad i najveća urbana aglomeracija je grad Caracas. Venezuela se sastoji od 23 države (estados) i federalnog distrikta. Zemlja ima vrlo visoku bioraznolikost i zauzima sedmo mjesto na svjetskoj listi s najvećim brojem vrsta. Caracas je glavno

[31] Venezuela. Hrvatska enciklopedija. Preuzeto s URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64260 (pristupano 11.04.2019).

administrativno, financijsko, političko, trgovačko, znanstveno, tehnološko, sportsko, vojno i kulturno središte nacije. Nalazi se u sjevernom dijelu države (slika 2) u distriktu „Distrito Capital".

Stanovnici Venezuele porijeklom su Španjolci, Američki Indijanci, crni Afrikanci, zatim Talijani, Portugalci, Arapi, Nijemci i drugi. Dvije trećine stanovnika su mestici i mulati, a oko 20% bijelci. Uz španjolski, govore se i mnogi indijanski jezici. Oko 71% stanovnika pripada rimokatoličkoj crkvi, 17% protestantizam (uglavnom pentekostalizam), 8% bez religije. [32]

Slika 2: Karta Venezuele
Izvor: Venezuela Political Map with capital Caracas. 123RF. Preuzeto s URL: https://www.123rf.com/photo_30736246_stock-vector-venezuela-political-map-with-capital-caracas-with-national-borders-most-important-cities-rivers-and-.html (pristupano 12.04.2019).

Prema popisu iz 2009. godine Caracas je 2009. godine imao oko 2.097.350 stanovnika, dok je cijeli distrikt 2008. godine imao 4.196.514 stanovnika.[33] Grad je smješten u sjevernom središnjem obalnom području zemlje, 16 km od obale Karipskog mora i nalazi se unutar planinske doline.

[32] Venezuela. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Venezuela (pristupano 16.03.2019).
[33] Caracas. Wikipedia. Preuzeto s URLhttps://hr.wikipedia.org/wiki/Caracas (pristupano 10.04.2019).

Slika 3: Grad Caracas
Izvor: Caracas. Wikipedia. Preuzeto s URLhttps://hr.wikipedia.org/wiki/Caracas (pristupano 10.04.2019).

Ustav Venezuele je aktualan. Nacrt ustava izrađen je sredinom 1999. godine od strane ustavotvorne skupštine koja je formirana preko narodnog referenduma. Promulgiran krajem prosinca 1999. godine, ovaj je ustav zamijenio onaj iz 1961., koji je bio najduže važeći u historiji te zemlje.[34]

Ustavom Bolivarske Republike Venezuele, član 2. utvrđuje se:

„Venezuela je konstituirana u demokratskoj i socijalnoj državi prava i pravde koja se zalaže za veće vrijednosti svog pravnog sustava i njegovih performansi, života, slobode, pravde, jednakosti, solidarnosti, demokracije, odgovornosti društvenog i općenito, nadmoći ljudskih prava, etike i političkog pluralizma“.[35]

U tom smislu, država u svojoj deklaraciji ističe načela, značajne elemente stvarnosti kao što su društvena odgovornost, ljudska prava i etika, što bi ujedno bila i ontološka podrška društva u izgradnji. Stoga se ti elementi moraju odražavati u organizacijskom kontekstu, a svaka organizacija treba ih učiniti vlastitim i sudjelovati u njima kao dijelu društva.[36]

[34] Ustav Venezuele. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://sh.wikipedia.org/wiki/Ustav_Venezuele (pristupano 17.04.2019).
[35] Ustav Bolivarske Republike Venezuele (1999). 2. članak. Preuzeto s URL: https://venezuela.justia.com/federales/constitucion-de-la-republica-bolivariana-de-venezuela/titulo-i/#articulo-2 (pristupano 17.03.2019).
[36] Morales, J.T. i Martínez de Tortolero, E. (2011). La ética en el contexto organizacional venezolano. Visión Gerencial. Preuzeto s URL: https://www.redalyc.org/pdf/4655/465545891011.pdf (pristupano 25.08.2019).

Slika 4: Zastava i Grb Venezuele
Izvor: Símbolos patrios y naturales de Venezuela. Google Sites. Preuzeto s URL: https://sites.google.com/site/lossimbolospatroslilibeth (pristupano 10.04.2019).

Kako su etički problemi društva povezani s ponašanjem i praksama u venezuelanskom poslovnom okruženju?

U Venezueli se poslovna etika proučava kao normativni diskurs, koji se uglavnom razvija od 2000. godine, a sve je to studija koja nastoji razumjeti njegovu stvarnost. U Venezueli je korupcija element koji treba uzeti u obzir u vezi s poslovnom etikom.

Postoje unutarnji čimbenici, povezani sa strukturom svake organizacije, i vanjski čimbenici koji su povezani sa društveno-kulturnim uvjetima zemlje. Oba čimbenika koegzistiraju i određuju prisutnost modaliteta kao što su: nepravilna upotreba resursa u organizaciji, krivotvorenje dokumenata, uzurpacija ovlasti, titula i počasti, primanje mita, pranje novca i određivanje poslova ili ugovora na temelju nekog određenog interesa.

Štoviše, ovaj je fenomen povezan s etičkim obrascima javnog dužnosnika. Međutim, postoje i druge značajke u svakodnevnoj praksi profesionalaca u tom sektoru koje odražavaju tendenciju etičkih obrazaca prema negativnim skalama.[37]

Venezuelansko poduzeće koje proizvodi alkoholno piće rum u zajednici Santa Teresa, država Miranda, izvijestilo je o velikim blagodatima ne samo u smislu poslovne etike - njegov model

[37] Morales, J.T. i Martínez de Tortolero, E. (2011). La ética en el contexto organizacional venezolano. Visión Gerencial. Preuzeto s URL: https://www.redalyc.org/pdf/4655/465545891011.pdf (pristupano 25.08.2019).

slijede druge organizacije - već i u dobrobiti zajednice u kojoj se nalazi, kao što je smanjenje kriminala i podrška stvaranju novih izvora rada.[38]

Tada možemo vidjeti da je poslovna etika nova disciplina na polju proučavanja organizacija. Na nju utječu društvene reprezentacije aktera koji čine različite javne i privatne prostore, kao i globalni kontekst u kojem utječu ekonomski čimbenici, svjetski trendovi i zahtjevi zajednice koja to zahtijeva kao vodeći proces u praksi organizacije.

3.1 ZEMLJOPISNE OSNOVE DRŽAVE VENEZUELE

Venezuela se sastoji od planinskoga dijela na zapadu i sjeverozapadu, stare gvajanske mase na jugoistoku i nizine rijeke Orinoco između njih. Zapadni planinski dio sastoji se od dvaju ogranaka istočnoga lanca Kolumbijskih Anda; zapadni, dobro pošumljeni ogranak pruža se meridionalno uz granicu s Kolumbijom, a istočni ogranak Meridski Kordiljeri od jugozapada prema sjeveroistoku, gdje prelaze u Obalno gorje usporednog pružanja s karipskim primorjem.

Između masiva Sierra de Perijá i Meridskih Kordiljera, kojih je središnji dio (Sierra Nevada) s najvišim vrhom Venezuele (Pico Bolívar, 4978 m) pokriven vječnim snijegom, pruža se tektonska udolina s jezerom Maracaibom (13 280 km²).

Jezero je uskim kanalom spojeno s venezuelanskim zaljevom. Jugoistočni dio Venezuele zauzima staro Gvajansko gorje (500 do 800 m), koje se u svome središnjem dijelu izdiže u 1500 m visok ravnjak (La Gran Sabana) građen od krednih pješčenjaka. Iznad ravnjaka uzdiže se nekoliko zaravnjenih planina (tepui), od kojih je najviša Roraima (2810 m) na tromeđi Gvajane, Venezuele i Brazila. Središnji dio Venezuele čini prostrana aluvijalna visokotravnata nizina ljanos (llanos) uz rijeku Orinoco i pritoke, koja u atlantsko primorje prelazi širokom močvarnom deltom Orinoca (oko 30 000 km²). [39]

[38] Proyecto alcatraz. Preuzeto s URL: http://www.proyectoalcatraz.org/espanol/proyecto.htm (pristupano 7.03.2019).
[39] Venezuela. Hrvatska enciklopedija. Preuzeto s URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64260 (pristupano 12.04.2019).

Krajnji jugozapadni dio Venezuele, uz gornji tok Rio Negra, zahvaća sjeverni dio Amazonske nizine. Venezueli pripada nekoliko većih (Margarita, Tortuga, Blanquilla) i niz manjih, pretežno koraljnih otoka u Karipskome moru.

Klima je tropska; u nizini Orinoca savanska, a u jugoistočnom dijelu Gvajanskoga gorja i u gornjem toku Orinoca ekvatorska. Prosječna godišnja temperatura kreće se od 19,4 °C u gorju, a do 27,4 °C u nizinama. Najveća godišnja količina oborina (2000 do 3000 mm) pada u podnožju Kordiljera i u Gvajanskome gorju“.[40]

3.2 GEOSTRATEŠKI ZNAČAJ DRŽAVE VENEZUELE

Venezuela je zemlja s dvije klime: morskom, koja je orijentirana na Karipsko more i Atlantski ocean i kontinentalnom, s tri fronte: Andskom, llaneronom i Amazonskom. Izražena je dinamika venezuelanske demografije, raspravlja se o visokim internim stopama rasta i stranim migracijama.

Stanovništvo je u uglavnom mlado, sa visokim životnim vijekom te preferiraju živjeti u sjevernom sektoru zemlje u planinama i obalnim linijama. Oko 93% stanovništva živi u gradovima, dok samo 7% živi u ruralnim područjima. Koncentriran je u devet velikih urbanih kompleksa s problemima neorganiziranosti prostora i širenja stambenog prostora i podintegracijom.

Venezuela ima razna ležišta minerala koja se distribuiraju putem regije Guayane. U ovom području nalaze se važna ležišta željeza, boksita, zlata, dijamanata, kaolina, barita i mangana.[41]

Venezuela je zemlja s najvećim brojem dokazanih rezervi teške nafte i prirodnog plina. Pored

[40] Venezuela. Hrvatska enciklopedija. Preuzeto s URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64260 (pristupano 12.04.2019).
[41] Davila, D. (5.06.2010). Posición geoestratégica de Venezuela. Monografias. Preuzeto s URL: https://www.monografias.com/trabajos82/posicion-geoestrategica-venezuela/posicion-geoestrategica-venezuela2.shtml (pristupano 19.02.2019), str. 2.

toga, Venezuela ima velike zalihe željeza i boksita, kao važnih ležišta zlata i dijamanata, od velike komercijalne vrijednosti. Ekonomija Venezuele orijentirana je na izvoz sirovina. Glavna gospodarska djelatnost Venezuele je eksploatacija i rafiniranje nafte za izvoz, vađenje i rafiniranje obavlja državno poduzeće Petróleos de Venezuela.[42]

3.3 POVIJESNO-POLITIČKE PROMJENE DRŽAVE VENEZUELE

Područje sada poznato kao Venezuela kolonizirala je Španjolska 1522. usred otpora južnoameričkih naroda. 1811. postalo je jedno od prvih španjolsko-američkih teritorija koje je proglasilo neovisnost, a koje nije uspostavljeno sigurno do 1821., kada je Venezuela bila odjel savezne Republike Gran Kolumbija. Potpunu neovisnost stekla je kao zasebna zemlja 1830. godine.

Tijekom devetnaestog stoljeća, Venezuela je pretrpjela politička previranja, autokraciju i ostala je pod dominacijom regionalnih čelnika sve do sredine dvadesetog stoljeća. Od 1958. godine zemlja je imala niz demokratskih vlada. Gospodarska kriza 80-ih i 90-ih dovela je do nekoliko političkih kriza, uključujući smrtonosne nerede u Caracasu 1989., dva pokušaja državnog udara 1992. i političko suđenje predsjedniku Carlosu Andresu Perezu zbog pronevjere javnih sredstava 1993. A. kolaps u povjerenju postojećim političkim strankama doveo je do izbora 1998. bivšeg časnika u karijeri Huga Chaveza, uključenog u državni udar i početka onoga što je nazvao bolivarskom revolucijom. Chavez je započeo svoju vladu sazivanjem ustavotvorne skupštine 1999. godine, na kojoj je sastavljen novi ustav kojim je službeno ime zemlje promijenio u Bolivarsku Republiku Venezuela.[43]

3.4 KULTURA I GOSPODARSKI RAZVOJ

Od 1995. Venezuela je članica Svjetske trgovinske organizacije. Koncept gospodarske liberalizacije napušta potkraj 1990-ih, od kada predsjednik Hugo Chávez provodi socijalistički gospodarski program. Do 2007. je uglavnom dovršena nacionalizacija naftne

[42] Economia de Venezuela .Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Econom%C3%ADa_de_Venezuela (pristupano 14.03.2019).
[43] Venezuela. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Venezuela (pristupano 16.03.2019).

industrije, telekomunikacijskog i elektroenergetskoga sektora. Nizom gospodarskih i socijalnih mjera udjel siromašnih u ukupnome stanovništvu smanjen je s približno 50% (potkraj 1990-ih) na približno 30% (2013). Vrijednost BDP-a[44] povećana je sa 117,1 milijarde američkih dolara (2000) na 393,8 milijarda američkih dolara (2010). BDP po stanovniku 2010. iznosio je oko 13 580 američkih dolara. U sastavu BDP-a udjel uslužnoga sektora bio je 58%, industrije 38%, a poljoprivrede 4% (2008).[45]

Venezuela je ostala među vodećim proizvođačima nafte u svijetu (jedan je od osnivača OPEC-a). Od 2004. do 2008. naftna industrija ostvarivala je oko 30% BDP-a i oko 90% izvoznih prihoda (sredinom 2008. proizvodilo se 2,7 milijuna barela nafte na dan, a izvozilo 2,2 milijuna barela); sporazum o modernizaciji naftne industrije zaključen je 2008. s Rusijom. Uz naftu i plin važnija su prirodna bogatstva: željezna ruda, zlato, boksit, dijamanti, hidroenergetski potencijali i dr. Nafta i njezini derivati te plin prevladavaju u industrijskoj ponudi, uz opremu za prehrambenu industriju, tekstil, željezo, čelik, aluminij i automobilsku opremu. U poljoprivrednoj ponudi prevladavaju pšenica, kukuruz, šećerna trska, riža, banane, kava, povrće, mlijeko, jaja, ribe, goveda, svinje.

Nakon Chávezove smrti (2013) nastavljeno je državno upravljanje gospodarstvom uz otpore privatnoga sektora (dolazi do nestašica hrane, robe široke potrošnje i dr.). Potkraj 2014. gospodarstvo je pogodio i velik pad cijena nafte na svjetskome tržištu, te je 2015. vrijednost BDP-a smanjena na 333,7 milijarda američkih dolara (BDP po stanovniku bio je 11.123 američkih dolara). Nezaposlenost je povećana sa 7,4% (2008) na 10,5% (2016). Godišnja stopa inflacije među najvećima je u svijetu; 2015. bila je 180%, a 2016. porasla je na 800%. Veličina javnoga duga je 36,7% BDP-a (2016). Vrijednost izvoza pala je s 38,4 milijarde američkih dolara (2015) na 28 milijarda američkih dolara (2016). Vrijednost uvoza smanjena je s 36,4 milijarde američkih dolara (2015) na 27,1 milijardu američkih dolara (2016).

Potkraj 2015. venezuelanske naftne zalihe procijenjene su na 300 milijarda barela i najveće

[44] BDP je kratica za bruto domaći proizvod. BDP znači vrijednost svih dovršenih roba i usluga, koji su bili proizvedeni unutar jedne države u određenom vremenskom razdoblju. Navodit će se i dalje u skraćenom obliku.
[45] Venezuela. Hrvatska enciklopedija. Preuzeto s URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64260 (pristupano 12.04.2019).

su na svijetu (17,7% od ukupnih svjetskih zaliha nafte).[46]

3.5 ZNAČAJNI GOSPODARSKI PROJEKTI U VENEZUELI

Petróleos de Venezuela S.A. (PDVSA) je državno poduzeće čije su djelatnosti eksploatacija, proizvodnja, rafiniranje, marketing i transport venezuelanske nafte. Nastala je vladinom uredbom tijekom prvog predsjedanja Carlosa Andrésa Péreza nakon nacionalizacije naftne industrije, počevši s radom 1. siječnja 1976. PDVSA se nalazi na popisu Global 500 u časopisu „Fortune“ na poziciji 39 te spada među najvećim svjetskim poduzećima na temelju svojih prihoda, koje su bile druge u latinoameričkoj regiji.[47]

Slika 5: Logotip poduzeća PDVSA
Izvor: PDVSA. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Petr%C3%B3leos_de_Venezuela (pristupano 21.05.2019).

Metro de Caracas je prometni sustav koji opslužuje grad Caracas. Sastoji se od gradskog željezničkog sustava, sustava površinskog prijevoza, sustava žičara, automatskog mobilizatora ljudi i brze tranzitne autobusne mreže. Uveden je u promet 2. siječnja 1983. s 11,5 km, a trenutno ukupna duljina željeznice doseže 70 km. Njegova je svrha doprinijeti razvoju kolektivnog prijevoza u Caracasu i njegovom neposrednom području. Kao rezultat krize u zemlji, do listopada 2018. godine procijenjeno je da je 25% vlakova u podzemnoj željeznici izvan rada zbog nedostatka održavanja.[48]

[46] Venezuela. Hrvatska enciklopedija. Preuzeto s URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64260 (pristupano 12.04.2019).
[47] PDVSA. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Petr%C3%B3leos_de_Venezuela (pristupano 21.05.2019).
[48] Metro de Caracas. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Metro_de_Caracas (pristupano 22.04.2019).

Most generala Rafaela Urdaneta, koji prelazi najuži dio jezera Maracaibo, u Zuliji, na sjeverozapadu Venezuele, i povezuje grad Maracaibo s ostatkom zemlje. Ime je dobio u čast generala Rafaela Urdaneta, junaka neovisnosti Venezuele. Jedan je od najvećih takve vrste na svijetu, drugi je najduži u Latinskoj Americi i zauzima 65. mjesto najduljeg na svijetu.[49]

Slika 6: Most generala Rafaela Urdaneta
Izvor: Puente General Rafael Urdaneta. ECURED. Preuzeto s URL: https://www.ecured.cu/Puente_General_Rafael_Urdaneta (pristupano 22.04.2019).

Sustav turističkog prijevoza žičara Mukumbarí, sustav je žičara koji djeluje u gradu Meridi. To je najviša i druga najduža žičara na svijetu sa svega 500 metara. Žičara Merida ima 12,5 kilometara, dosegavši visinu od 4,765 metara nadmorske visine, što je inženjerski posao, koji je tradicionalno jedinstven po svom tipu i s više od 50 godina povijesti.[50]

Slika 7: Žičara Merida
Izvor: Teleférico Mukumbarí recibirá hasta 2.000 turistas diarios en temporada navideña. Globovision. Preuzeto s URL: https://globovision.com/article/hasta-2-000-turistas-diarios-recibira-el-teleferico-mukumbari-en-temporada-navidena (pristupano 22.04.2019).

[49] Puente General Rafael Urdaneta. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Puente_General_Rafael_Urdaneta (pristupano 22.04.2019).
[50] Teleferico de Merida. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Telef%C3%A9rico_de_M%C3%A9rida (pristupano 22.04.2019).

3.6 KVALITETA ŽIVOTA STANOVNIŠTVA VENEZUELE

Venezuela je uronjena u najtežu ekonomsku krizu svoje moderne povijesti. Venezuelansko gospodarstvo akumuliralo je u posljednje četiri godine neobičan pad BDP-a od blizu 40%. Središnja banka Venezuele (BCV) potrošila je operativne međunarodne rezerve, u kontekstu u kojem smanjeni prihodi od nafte više nisu dovoljni da pokriju veliki teret vanjskih financijskih obveza. Venezuela je u posljednji kvartal 2017. ušla u kontekst hiperinflacije. Zaokupljena vanjskim obvezama, cijenama i prihodima od nafte koji ne zadovoljavaju potrebe nacionalne ekonomije, bez rezervi i financijski izolirana od međunarodnih tržišta, venezuelansko gospodarstvo ostalo je s režimom razmjene slobodnog pada.[51]

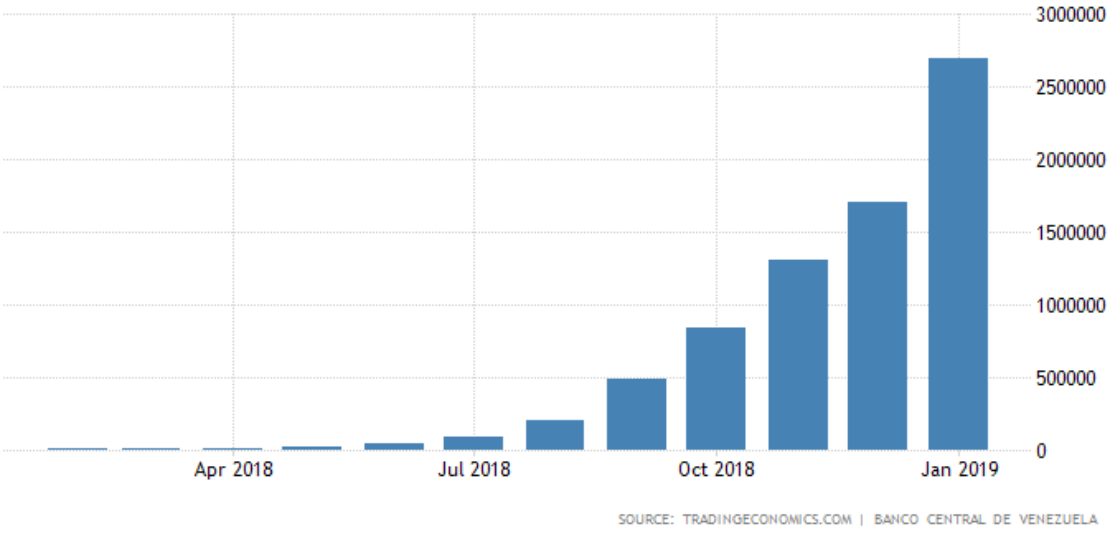

Slika 8: Rast inflacije u Venezueli
Izvor: Godišnja inflacija u Venezueli gotovo 2,3 milijuna posto. Braniteljski portal. Preuzeto s URL: https://www.braniteljski-portal.com/godisnja-inflacija-u-venezueli-gotovo-23-milijuna-posto (pristupano 2.06.2019).

Slika 8 prikazuje kako je inflacija narastala u Venezueli u razdoblju od veljače 2018. godine kad je inflacija bila iznad 50 posto na mjesečnoj razini do siječnja 2019. godine kad se inflacija je popela preko 2.295.981 posto.

„Venezuela je postala primjer propale države, a posljedice nisu ograničene na valove

[51] Vera, L. (03.03.2018) ¿Cómo explicar la catástrofe económica venezolana? Nueva Sociedad. Preuzeto s URL: https://nuso.org/articulo/como-explicar-la-catastrofe-economica-venezolana/ (pristupano 2.06.2019).

izbjeglica koji preplavljuju regiju. Zemlja je također postala međunarodni čvor kriminalnih aktivnosti. Najmanje dvanaest visokih dužnosnika, uključujući potpredsjednika Tarecka Al-Aissamija, proglašeni su međunarodnim vladarima narko-kartela".[52]

Slika 9: Glavna odredišta venezuelanskih migranata u 2018. godini
Izvor: Crisis en Venezuela. (28.01.2019). BBC. Preuzeto s URL: https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-47017193 (pristupano 2.06.2019).

Gospodarstvo Venezuele je na koljenima: u zemlji s najvećim rezervama nafte na svijetu više od 80 posto ljudi živi u siromaštvu, mnogi gladuju, državni zdravstveni sustav je kolabirao. Prije svega siromašni pate zbog toga i sve glasnije govore o krivcima. Pri tome je Hugo Chavez nekoć postavio kao cilj jačanje gospodarstva i smanjenje ovisnosti o izvozu nafte i uvozu hrane. No upravo to se nije dogodilo.[53]

[52] 14 gráficos que explican la catástrofe venezolana en 20 años de chavismo (29.01.2019). Infobae. Preuzeto s URL: https://www.infobae.com/america/venezuela/2019/01/29/el-drama-venezolano-en-14-datos/ (pristupano 2.06.2019).
[53] Zašto je gospodarstvo Venezuele na koljenima? (13.02.2019). DW. Preuzeto s URL: https://dw.com/hr/za%C5%A1to-je-gospodarstvo-venezuele-na-koljenima/a-47474559 (pristupano 2.06.2019).

4 ETIKA U PODUZETNIŠTVU NA PRIMJERU STVARANJA VENEZUELANSKOG RESTORANA

Uzeo se primjer poduzetnika iz Venezuele koji živi pet godina u Hrvatskoj, završava studij Projektni Menadžment i želi otvoriti prvi ugostiteljski fast-food restoran venezuelanskih specijaliteta u gradu Zagrebu.

Potrebni podatci za otvaranje društvo sa ograničenom odgovornošću:
Vlasništvo: ime i prezime vlasnika.
Puni naziv poduzeća: (odobreno ime) društvo sa ograničenom odgovornošću.
Skraćeni naziv poduzeća: (odobreno ime) d.o.o.
Sjedište: mjesto gdje će se nalaziti poduzeće.
Vrsta djelatnosti: čime će se poduzeća baviti, na primjer ugostiteljski fast-food restoran venezuelanskih specijaliteta.
Datum osnivanja: početak poslovanja. 01.01.2020.
OIB poduzeća: osobni identifikacijski broj.
Poslovna banka: na primjer PBZ, broj računa 2340009-1113665768985.

Iskustvo u ugostiteljskom sektoru i u svijetu poduzetništva velika je prednost za budućeg vlasnika. Uspješni poduzetnici su uglavnom u potrazi za novim izazovima i iskustvima što ih dovodi do otvaranja novih poduzeća i pokretanja poslovnih ideja. Ostale prednosti mogu biti tečno poznavanje stranih jezika, pohađanje ekonomskih fakulteta te odlične komunikacijske vještine jer time imaju olakšanu komunikaciju s gostima i komercijalnim partnerima.

4.1 NASTANAK PODUZETNIČKE IDEJE

Moguće je doći na ideju poduzetničkog pothvata za otvaranje prvog ugostiteljskog fast-food restorana venezuelanskih specijaliteta iz razloga kako bi poduzetnik pokazao nešto o svojoj kulturi budući da u gradu Zagrebu ne postoji mjesto gdje bi bilo moguće probati tipična venezuelanska jela. Ta ideja može se smatrati inovativnom.

4.2 RAZLOZI OSNIVANJA

Razlog pokretanja vlastitog restorana je želja poduzetnika da ne radi više za druge osobe, već da bude sam svoj šef i vodi svoj tim. S druge strane, poduzetnik ovim primjerom bi isto tako htio ponuditi tipične venezuelanske prehrambene proizvode s ciljem da se Zagrepčani oduševe. Na takav način bi se raširila gastronomska ponuda grada Zagreba jer nažalost, ne postoji mjesto gdje bi se mogli konzumirati specijaliteti iz Južne Amerike. Treba napomenuti da meksička kuhinja ne spada pod Južnu Ameriku te da je u nekim restoranima moguće probati argentinske specijalitete. Međutim, kao venezuelanski restoran bit će prvi u Hrvatskoj.

4.3 VIZIJA I ZADAĆA PODUZETNIČKOG POTHVATA

Vizija poduzeća iz ovog primjera jest pridobiti povjerenje klijenata u pružanju prehrambenih venezuelanskih proizvoda, doprinijeti društvu u smislu zapošljavanja stranog stanovništva i izbjeglica te izgraditi zavidni konkurentski položaj na tržištu.

Zadaća jest osvijestiti i potaknuti ljude na važnost multikulturalne integracije u sklopu širenja gastronomske ponude u gradu te pokazati arepe, koje je najtipičnije venezuelansko jelo i na takav način barem malo približiti ljudima venezuelansku kulturu.

4.4 PROIZVOD

Predmet poslovanja poduzeća ovog primjera bit će proizvodnja i prodaja arepe. Arepe su venezuelanske pogačice koje mogu biti punjene primjerice, grahom, mesom, piletinom, povrćem, sirom i slično. Za Venezuelance, arepa je kao kruh, jedu je svakodnevno. Može se reći da je arepa venezuelanski sendvič. U Venezueli se arepe stoga prodaju svugdje pa činjenica je da postoje „Areperas“, takozvani fast-food restorani gdje se prodaju arepe. U Hrvatskoj bi to mogli poistovjetiti s mjestima na kojima se prodaje kebab.

- Poduzeće ovog primjera usluživalo bi arepe i pića u lokalu u Varšavskoj ulici.
- Poduzeće bi sudjelovalo u promoviranju kulturne integracije preko događaja, udruga i društava iz Venezuele i Južne Amerike koje se nalaze u Zagrebu.

Arepe koje će se proizvoditi bit će više-manje za ponijeti budući da je kvadratura lokala malena, ali bit će i par stolova za one koji bi jeli u lokalu. Ponudit će se naručivanje proizvoda kao i dostava preko Interneta ili telefona. Želja je proširenje franšize po cijeloj Hrvatskoj prema mogućnostima i prilikama na tržištu te potrebama potrošača za takvom vrstom proizvoda.

4.5 POVIJEST AREPE

Arepe su Indijanci pripremali i konzumirali još od vremena prije Kolumba na trenutnim teritorijima koji pripadaju Venezueli. Autohtoni prehrambeni običaji viđeni su u kreolskim jelima na bazi kukuruza poput arepe. Uvođenje arepe u njihova sela rezultat je klime i proizvodnje kukuruza koji je bio važan element u prehrani južnoameričkih starosjedilaca. U tim je krajevima uzgoj kukuruza bio raznolik. Na teritoriju koji odgovara današnjoj Venezueli, plemena su uzgajala devet vrsta kukuruza. Riječ arepa potječe od autohtone riječi "erepa", koju su Cumanagotosi[54] koristili za imenovanje kukuruza. Prema drugoj verziji, riječ arepa mogla je potjecati od "aripo", svojevrsnog blago zakrivljenog tanjura, napravljenog od gline, koji su Indijanci koristili za kuhanje tijesta od kukuruznih brašna.[55]

Slika 10: Različita vrsta kukuruza
Izbor: ¿Como conservaban los americanos sus alimentos? Ciclistas Belemitas. Preuzeto s URL: http://ciclistasbelemitas.blogspot.com/2018/06/monografias.html (pristupano 21. 04. 2019).

[54] Cumanagoto: pleme američkih Indijanaca koji su naseljavali sjeveroistočni dio Venezuele.
[55] Teran, V. (14.08.2018) Historia de la arepa. Easy español. Preuzeto s URL: https://www.easyespanol.org/blog/historia-de-la-arepa/ (pristupano 22. 04. 2019).

Slika 11: Mljevenje kukuruza
Izbor: Orlando, J. ¿Qué es un pilón? ¿Para qué se utiliza? Preuzeto s URL: https://steemit.com/culture-venezuela/@orlandoj/que-es-un-pilon-para-que-se-utiliza-bbeea8263994b (pristupano 17. 03. 2019).

Kada je Kolumbo stigao u San Salvador[56], domoroci su mu ponudili arepe pripremljene od kukuruza. Pedro Ruiz de Tapia, kraljev računovođa u Venezueli za godinu 1548., isticao je da su arepe raspodijeljene ljudima, svaki je Indijac dnevno primao tri arepe za ručak i večeru.

Tradicionalno, priprema arepa bila je rezervirana za žene. Prvo su namočili kukuruzne koštice koje se melju da se napravi brašno. Zatim je brašno pomiješano s vodom da se stvori tijesto. Pomoću kuglica tijesta stvorene su kuglice koje su zatim spljoštene i kuhane dok se vanjska strana tijesta ne skuha. Žene su koristile određene instrumente za kuhanje arepa, glavni instrumenti su se zvali „pilon“ i „budare“. Bile su arepe debljine otprilike 1,5 centimetara i promjera 10 i težine oko 250 grama.[57]

[56] San Salvador: prva američka zemlja koju je dodirnuo Kolumbo, danas otok Bahama, ranije nazvan Guanahani.
[57] Acuña, I. (14.07.2017). Datos curiosos que quizás no conoces sobre la arepa. La tienda venezolana. Preuzeto s URL: https://www.latiendavenezolana.com/blogs/tienda/13-datos-curiosos-que-quizas-no-conoces-sobre-la-arepa (Pristupano 4.05.2019).

Slika 12: Budare i arepe
Izbor: Acuña, I. (14.07.2017). 13 datos curiosos que quizás no conoces sobre la arepa. La tienda venezolana. Preuzeto s URL: https://www.latiendavenezolana.com/blogs/tienda/13-datos-curiosos-que-quizas-no-conoces-sobre-la-arepa (Pristupano 4.05.2019).

Danas se arepa smatra gastronomskom ikonom Venezuele i Kolumbije i zajedničkim nasljeđem koje dijele ove države. Arepa je simbol autohtone tradicije koja je i danas prisutna u tim zemljama. Međutim, način pripreme promijenio se 1960. uvođenjem kukuruznog prekuhanog brašna koje pojednostavljuje postupak čineći nepotrebnim namakanjem i mljevenjem kukuruza. Unaprijed kuhano kukuruzno brašno spremno je za pripremu arepa. Potrebno je samo miješati vodu i dodati malo soli za stvaranje tijesta. Proces traje od 5 do 10 minuta. Kad je tijesto mekano i kalupljivo, može se stvoriti oblik arepe i kuhati.

4.6 NAČIN PRIPREME AREPA

„Potrebi sastojci za dvije arepe su 160g kukuruznog prekuhanog brašna, 350 ml mlake vode i malo soli. U jednu plastičnu posudu staviti vodu, posoliti i polako dodavati brašno. Grudice razmrviti rukom. Smjesa se miješa rukom te se ostavi 5 minuta da brašno nabubri. Nakon toga se oblikuju pogačice vlažnim rukama. Ako se osjeti da je smjesa premekana, doda se još malo brašna ili obrnuto, ako je pretvrda, doda se malo vode. Pogačice se peku na ravnoj, malo nauljenoj, gusanoj ploči sa obje strane te kada dobiju koricu, još se mogu staviti u

pećnicu, otprilike 10 min na 180ºC. Tekstura mora biti hrskava, ali iznutra mekana kao polenta. Arepa se servira na način da se prereže (ne do kraja – trećina kruga otprilike se ne rastavlja), namaže se maslacem (ne treba ga posebno razmazivati već se sam rastopi), te se puni pripremljenim punjenjem na koji se doda malo naribanog sira. Umak se služi sa strane i dodaje po osobnom ukusu“.[58]

Slika 13: Punjene arepe
Izvor: Cedron, C. (12.09.2019) Por todo el mundo se celebra el día mundial de la arepa. Venezuela al dia. Preuzeto s URL: https://venezuelaaldia.com/2019/09/12/por-todo-el-mundo-se-celebra-el-dia-mundial-de-la-arepa/ (pristupano 19. 09. 2019).

4.7 TRŽIŠTE NABAVE

Internacionalni minimarket Pekinška Patka bit će glavni dobavljač restorana koji nabavlja kukuruzno brašno „HARINA P.A.N“, najpopularnije brašno u Venezueli i glavni je sastojak arepa. Ovo brašno sastoji se 100% od prekuhanog kukuruza, ne sadrži gluten i može sadržavati soju u tragovima.

Za ostale sastojke napravit će se dogovor s poslovnom partnerom „Konzum plus d.o.o.“, koji je najveći hrvatski maloprodajni trgovački lanac s udjelom od oko 30% na hrvatskom tržištu. Razlog tog surađivanja je da mogu osigurati namirnice provjerene kvalitete. Većina namirnica kojima se pune arepe su povrće, sir, meso, piletina, maslac, krem sir, šunka i jaja.

[58] Varazdinski.hr. Ricardo Luque iz Cubisma na Špancirfestu promovira venezuelansku kuhinju. Preuzeto s URL: https://varazdinski.rtl.hr/vijesti/hrana-i-vino/3176367/ricardo-luque-iz-cubisma-na-spancirfestu-promovira-venezuelansku-kuhinju/ (pristupano 21. 07. 2019).

Slika 14: Najpopularnije kukuruzno prekuhano brašno
Izbor: Amazon. Preuzeto s URL: https://www.amazon.com/Harina-P-Pre-Cooked-White-Corn/dp/B074WN8GGJ (pristupano 21. 01. 2019).

4.8 TRŽIŠTE PRODAJE

Analiza tržišta je neodvojivi dio svakog poslovnog plana. U ovom primjeru, tržište poduzeća je u konstantnoj promjeni, a ono što se namjerava je praćenje tih promjena. Smatra se da je potencijalno tržište restorana, budući da se restoran nalazi u samom centru grada u prometnom području, zaposlenici koji rade u blizini prije i nakon posla i ljudi koji svaki dan prolaze kroz grade za šetanje. Očekuje se da će takvi ljudi postati korisnici proizvoda arepa.

Važno je spomenuti da nisu samo ljudi koje rade u blizini oni koji restoran zanima, nego i ljudi iz Venezuele i Južne Amerike koji živi u Zagrebu, Hrvati koji su zainteresirani venezuelanskom kulturom i španjolskim jezikom, te institucije i udruge koji se bave integracijom stranaca u Zagrebu u kojim sudjeluju ljudi različitih državljanstva.

5 O ISPREPLETENOSTI ETIČKE SVIJESTI I TEHNOLOŠKIH I EKONOMSKIH FAKTORA U PODUZETNIŠTVU

Sve veći napredak u informacijskim i komunikacijskim tehnologijama, znatiželja i visoka razina obučenosti kupaca i njihova duboka predanost okolišu čine ih da više vole proizvode ili usluge poduzeća koja proizvode istu robu i imaju odgovornost prema društvu i okolišu.

„Društveno odgovorno poslovanje odnosi se na način na koji organizacije upravljaju svojim poslovnim procesima kako bi ostvarile pozitivan učinak na društvo i okoliš, pri čemu te procesi moraju biti u skladu s interesnim stranama, temeljiti se na etičkom ponašanju i biti u skladu sa zakonom i ostalim pravnim regulativama.“[59]

Ekološka svijest potrošača traži obveze poduzeća prema okolišu. Poduzeća moraju odgovoriti nudeći prijedloge koji uravnotežuju interese svih interesnih strana, kako bi proveli održivi rast. Predanost poslovnoj etici donosi koristi za interesne strane, jer se poduzeća moraju usredotočiti na napore kako bi stvorile koristi koje nisu samo u ekonomskom poretku, već idu mnogo dalje i nadilaze redoslijed društveni.

Strategije rasta poslovanja određene iz strateškog smjera moraju uspostaviti shemu uključivanja koja izravno nastoji poslati pozitivnu poruku kupcima i društvu općenito; s ciljem stvaranja pokretačke snage za rast poslovanja. [60]

Održivost, kao ključni element socijalne i ekonomske ravnoteže, pretvara se u promicanje koristi djelovanjem koje potvrđuju da se radi prava stvar za izgradnju budućnosti za sve. Učinak na okoliš smatra se sastavnim elementom rada poduzeća, pa su stoga učinci njegovog rada izričito uzeti u obzir u strateškim planovima.

Vrijedi spomenuti da se u onim poduzećima gdje je društvena odgovornost uključena u

[59] Društveno odgovorno poslovanje. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Dru%C5%A1tveno_odgovorno_poslovanje (pristupano 21. 07. 2019).
[60] Campoverde, F. (13.11.2014). Ética como fundamento de la Responsabilidad Social Empresarial. Gestiopolis. Preuzeto s URL:https://www.gestiopolis.com/etica-como-fundamento-de-la-responsabilidad-social-empresarial/ (pristupano 29. 07. 2019).

njihove strateške planove, povećava profitabilnost. To se ne mora pogoršati, naprotiv, mora postojati pozitivan komplementarni odnos između razine društvene odgovornosti i profitabilnosti u srednjoročnom razdoblju. Održivost sustava prioritet je za sve sudionike koji sudjeluju u tim odnosima. Aktivnosti vlade nisu dovoljne za postizanje održive ravnoteže između ekonomskih, socijalnih i okolišnih pitanja.[61]

5.1 TEHNOLOŠKO-TEHNIČKI ELEMENTI POTHVATA

Za proizvodnje 30 do 50 arepa svakoga dana dovoljan je plinski roštilj od branda Končara, čije su dimenzije 800x700x900 mm i s ukupnom snagom od 14 kw. Takav roštilj glavna je oprema za proces proizvodnje arepa koji bi kupci mogli vidjeti.

Slika 15: Plinski roštilj
Izbor: Modular. Preuzeto s URL: http://www.modular.it/en/modello/pratika-cooking-pk-9080-ftgs-p/ (pristupano 21. 08. 2019).

[61] Campoverde, F. (13.11.2014). Ética como fundamento de la Responsabilidad Social Empresarial. Gestiopolis. Preuzeto s URL: https://www.gestiopolis.com/etica-como-fundamento-de-la-responsabilidad-social-empresarial (pristupano 29. 07. 2019.).

5.2 STRUKTURA TROŠKOVA

Početna ulaganja bi se odnosila na kupnju plinskoga roštilja, uređenje interijera lokala koji bi trebao predstaviti Venezuelu. Osim toga vrlo bitna je nabava potrebne robe za početak poslovanja. Važne stavke su nabava i uređenje interijera, stolice i stolovi. Vrlo bitan je i trošak za promociju restorana; namjerava se koristiti vanjsko oglašavanje u centru Zagreba te koristeći društvenih mreža poput Facebooka ili Instagrama.

5.3 STRUKTURA I BROJ ZAPOSLENIH

Za rad restorana i pružanje kvalitetne proizvodnje potrebno je zaposliti četiri osobe, od toga dvije osobe su studenti. Zaposlile bi se četiri osobe koje bi bile educirane za proizvodnje arepa. Stalni zaposlenici imali bi jedan slobodan dan u tjednu a studenti bi radili tri do četiri dana u tjednu uz satnicu od 25 kuna.

„Za razdoblje od 1. siječnja 2019. godine do 31. prosinca 2019. godine minimalna bruto plaća iznosi 3.750,00 kuna**.** Navedena minimalna svota bruto plaće odnosi se na puno radno vrijeme radnika.“[62]

Kako bi se mogao izračunati trošak plaća, koristio se iznos minimalne bruto plaće za 2019. godinu koji iznosi 3.750,00 kuna, s time da se može uzeti u obzir da će vjerojatno ovaj iznos biti veći za razdoblje od 1. siječnja 2020. godine.

„Za otežane uvjete rada, prekovremeni i noćni rad te za rad nedjeljom, blagdanom ili nekim drugim danom za koji je zakonom određeno da se ne radi, radnik ima pravo na povećanu plaću. Poslodavac je dužan isplatiti povećanu plaću kada ste raditi nedjeljom i praznikom“.[63]

Došlo se do zaključka da će biti iznos ponuđenih neto plaća biti 4.000,00 kuna, budući da se očekuje rad nedjeljom i blagdanom. Trošak plaća iznosi 13.957,54 kuna.

[62] RRIF. (06.12.2018). Nova minimalna plaća za 2019. godinu. Preuzeto s URL: https://www.rrif.hr/Nova_minimalna_placa_za_2019_godinu-1562-vijest.html (pristupano 3.09.2019)
[63] Moj posao. Obračun plaće za rad nedjeljom i praznicima. Preuzeto s URL: https://www.moj-posao.net/Press-centar/Details/73235/Obracun-place-za-rad-nedjeljom-i-praznicima/14/ (pristupano 3.09.2019)

Tablica 2: Broj zaposlenih

	Broj zaposlenika	Iznos neto plaće (mjesečno)	Iznos bruto plaće (mjesečno)	Ukupno bruto (mjesečno)
Stalni zaposlenik	2	4.000,00	5.098,77	10.197,54
Student	2	1.600,00	1.880,00	3.760,00
			Ukupno:	13.957,54

Izvor: Vlastita izrada autora.

5.4 LOKACIJA

Lokacija ima važnu ulogu u poslovanju bilo kojeg poduzeća. Lokacija ovog primjera bit će u samom centru grada Zagreba, točnije u Varšavskoj ulici 8. Spomenuta lokacija je dostupna svima. U samoj blizini objekta nalazi se Cvjetni trg. Dakle protok ljudi je velik, pogotovo u ljetnoj sezoni. Na odabranoj lokaciji uređena je cjelokupna interna infrastruktura (struja, voda i kanalizacija). Prednost lokacije je da se nalazi u prometnom dijelu grada. Prostor ima 80 m^2 zatvorenog prostora koji je podijeljen na dvije zasebne prostorije od kojih je veća ona za kuhinju. Postoji i mali prostor za postavljanje stolica i stolova kako bi gosti mogli pojesti arepe u lokalu.

Slika 16: Lokacija

Izbor: Google maps. Preuzeto s URL: https://goo.gl/maps/ZFqamD2dRrvHb1K87 (pristupano 13. 09. 2019).

5.5 ZAŠTITA OKOLINE

Klimatske promjene ključno su pitanje u posljednje vrijeme, što je dovelo do usredotočenosti na održivost i poslovnu etiku. Odgovorno ulaganje igrat će presudnu ulogu u podržavanju i borbe protiv klimatskih promjena i poslovne etike.

Ne treba zanemariti da poslovna etika može utjecati i na dioničare i na globalnu nejednakost. Zapravo se poslovna etika može ugroziti na tri glavna fronta: korupcija, agresivna poreska optimizacija i antikonkurentna praksa. Ova tri elementa utječu na dioničare, jer mogu u konačnici dovesti do gubitka ugovora tvrtke, troškova koji proizlaze iz pravnih postupaka ili rizika reputacije. Svjesno je da se poduzeće mora brinuti za učinke svojih procesa, proizvoda i usluga za kakvoću zraka, vode, klime, bioraznolikosti ili potrošnje prirodnih resursa, kao i promicanje općih načela zaštite okoliša, kako lokalno tako i globalno. [64]

U poduzeću treba se održavati preventivni pristup koji pogoduje okolini, promicati inicijative koje promiču veću odgovornost za okolinu i poticati razvoj i širenje ekološki prihvatljivih tehnologija.

Poduzeće ovog primjera bavit će se očuvanjem okoline koristeći reciklirane materijale te prilikom odlaganja konzumiranih proizvoda odvajati otpad. Svakoga dana u poduzeću se stvara otpad koji se može reciklirati ili ponovno koristiti, pod uvjetom da se napravi dobra klasifikacija. U poduzeću će biti pet posuda označenih različitim bojama kako bi razvrstavanje i odlaganje otpada bilo što lakše:

- Plavi spremnik: Papir i karton
- Žuti spremnik: Plastika
- Zeleni spremnik: Staklo
- Smeđi spremnik: Organski otpad
- Sivi spremnik: Ostatak otpad

[64] Mortier, O. (15.02.2017). Medio ambiente y ética empresarial, claves para la inversión responsable en 2017. Diario responsable. Preuzeto s URL: https://diarioresponsable.com/opinion/24429-medio-ambiente-y-etica-empresarial-claves-para-la-inversion-responsable-en-2017 (pristupano 3.09.2019).

5.6 INVESTICIJE U OSNOVNA SREDSTVA

„Osnovne karakteristike osnovnih sredstava su: koriste se u poslovnim aktivnostima poduzeća u dužem vremenskom razdoblju, u vijeku uporabe ne mijenjaju svoj fizički oblik, postepeno se troše, tako što dio svoje vrijednosti prenose na gotove proizvode ili usluge, te podliježu obračunu amortizacije kojom se mjeri postupno trošenje osnovnih sredstava. Osnovna sredstva mogu biti stečena kupnjom, izgradnjom, odnosno izradom u vlastitoj izvedbi, razmjenom za drugo sredstvo ili darivanjem.“[65]

Investicija u osnovna sredstva podrazumijeva nabavu dugotrajne imovine, odnosno sredstava bez kojih nije moguće obavljati djelatnost. Tu ubrajamo kupnju plinskog roštilja te kupnju namještaja, kuhinjske opreme, računalo i adaptaciju objekta. Tablica 3 prikazuje potrebna financijska ulaganja u osnovna sredstva. U osnovna sredstva za rad treba uložiti 30.000,00 kuna.

Tablica 3: Osnovna sredstva

Osnovna sredstva	Iznos (KN)
Roštilj	6.000,00
Namještaj	7.000,00
Kuhinjske opreme	3.000,00
Računalo	3.000,00
Adaptacija objekta	11.000,00
Ukupno	**30.000,00**

Izvor: Vlastita izrada autora

[65] Poslovni dnevnik (19.07.2010). Što se sve ubraja u osnovna sredstva? Preuzeto s URL: http://www.poslovni.hr/trzista/sto-se-sve-ubraja-u-osnovna-sredstva-153132 (pristupano 29.01.2019).

5.7 PRORAČUN AMORTIZACIJE

„Amortizacija predstavlja postupno trošenje određene imovine tijekom njezina vijeka upotrebe. Amortizira se dugotrajna nematerijalna i materijalna imovina, imovina koja ima ograničen vijek trajanja i koristi se duže od jedne godine te imovina koja se koristi u pružanju usluge, prodaje robe, proizvodnji proizvoda ili za administrativne svrhe. Dugotrajnom imovinom smatra se imovina čiji je vijek trajanja duži od godinu dana te čiji je pojedinačni trošak nabave veći od 3.500,00 kuna.“[66]

Trošak amortizacije predstavlja postupno trošenje te imovine, pri čemu se vrijednost sredstava, tijekom korisnog vremena upotrebe, prenosi na proizvedene proizvode ili pružene usluge. Može se reći da obračunavanje troška amortizacije predstavlja sustavni raspored amortizirajućeg iznosa imovine tijekom njezinog vijeka upotrebe. Vijek upotrebe predstavlja razdoblje u kojem se očekuje da će imovina biti na raspolaganju za upotrebu u poduzeću ili broj proizvoda i sličnih jedinica koje poduzetnik očekuje ostvariti od te imovine. Tablica 4 prikazuje proračun amortizacije u poduzeću ovog primjera za sljedećih 5 godina.

Tablica 4: Proračun amortizacije

Osnovna sredstva	Iznos (KN)	Stopa Amortizacije (%)	Godine					Ostatak vrijednosti
			2020	2021	2022	2023	2024	
Roštilj	6000	20	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200	0
Namještaj	7000	20	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400	0
Kuhinjske opreme	3000	20	600	600	600	600	600	0
Računalo	3000	10	300	300	300	300	300	1500
Adaptacija objekta	11000	5	550	550	550	550	550	8250
Ukupno	**30.000**		**4.050**	**4.050**	**4.050**	**4.050**	**4.050**	**9.750,00**

Izvor: Vlastita izrada autora

[66] Minimax. (29. 3. 2019). Što je amortizacija i kako utječe na poslovanje? Preuzeto s URL: http://www.minimax.hr/blog-sto-amortizacija-utjece-poslovanje/ (pristupano 17.11.2019).

5.8 KALKULACIJA CIJENA

„Kako bi odredili cijenu prema troškovima najprije moramo znati koliki su svi troškovi koji su nastali do trenutka isporuke finalnog proizvoda ili pružanja usluge krajnjem kupcu. Samo po sebi je razumljivo da je to trošak materijala koji direktno sudjeluje u izgradnji proizvoda.“[67]

Da bi se mogla izračunati cijena proizvoda, potrebno je bilo izračunati trošak izrade jedne arepe. Očekivano je da se mjesečno proda 990 arepa, to znači da je potrebno 40 kg kukuruznog brašna, budući da je moguće napraviti 24 do 25 arepa po kg brašna kojem je cijena 20 kn prema dogovoru s minimarketom „Pekinška Patka“. Dogovor s poslovnim partnerom „Konzum plus d.o.o.“ je da mjesečno naručeni sastojci za arepe u iznosu su od 1180 do 2000 kn.

Prema tome, može se reći da trošak jedne arepe iznosi 2 kune. Budući da poduzeće ima velikih troškova poslovanja, potrebno je staviti veliku cijenu koja je 25 kn po arepi i koja je 1000% više od pojedinačnog troška.

Tablica 5: Kalkulacija cijena

Troškovi poslovanja	23.760,00 kn
Očekivana godišnja prodaja	11.880,00 arepa
Trošak jedna arepa	2,00 kn
Željena cijena	25,00 kn

Izvor: Vlastita izrada autora

[67] Obadić, V. (26/12/2013). 3 načina određivanja cijene proizvoda. Women in adria. Preuzeto s URL: https://www.womeninadria.com/cijena-proizvoda/ (pristupano 4.09.2019).

5.9 TROŠKOVI POSLOVANJA

„Trošak predstavlja novčani izraz upotrebljivih resursa koji se koriste u svrhu postizanja određenog cilja ili ostvarivanja učinka. Svaki trošak postaje rashod te novčano izraženi utrošak.“[68]

Troškovi poslovanja poduzeća ovog primjera podijeljeni su na 2 kategorije: fiksni troškovi i varijabilni troškovi.

Fiksni troškovi koji se ne mijenjaju su najam objekta, režije, plaće, trošak marketinga, kredit, amortizacija i troškovi knjigovodstva.

Varijabilni troškovi mijenjaju se uz proizvodnju arepa. Za drugu i treću godinu namjerava se povećati proizvodnja za 20%, 25% za četvrtu godinu i za petu 30% više od prve godine.

Tablica 6: Troškovi poslovanja

Osnovna sredstva	Godine				
	2020	2021	2022	2023	2024
A - Fiksni Troškovi	297.996,65	297.996,65	297.996,65	297.996,65	297.996,65
Najam	84.000	84.000	84.000	84.000	84.000
Režije	24.000	24.000	24.000	24.000	24.000
Plaće	167.490,48	167.490,48	167.490,48	167.490,48	167.490,48
Marketing	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Kredit	13.856,17	13.856,17	13.856,17	13.856,17	13.856,17
Amortizacija	4.050	4.050	4.050	4.050	4.050
Troškovi knjigovodstva	3.600	3.600	3.600	3.600	3.600
B - Varijabilni Troškovi	23.760,00	28.512,00	28.512,00	29.700,00	30.888,00
Ukupno (A + B) =	**321.756,65**	**326.508,65**	**326.508,65**	**327.696,65**	**328.884,65**

Izvor: Vlastita izrada autora

[68] Plavi ured. (06.11.2018). Troškovi u poslovanju. Preuzeto s URL: https://plaviured.hr/troskovi-u-poslovanju/ (pristupano 4.04.2019).

5.10 INVESTICIJE U OBRTNA SREDSTVA

„Obrtna sredstva su ona sredstva imovina kojom raspolaže poduzeće, a koja traje manje od jedne godine i koja je uključena u kratkotrajnu imovinu poduzeća. Temeljem spomenutog, obrtna sredstva mogu biti sirovine koje se koriste za proizvodnju, plaće zaposlenika, najam poslovnog prostora, potrošni uredski materijal i slično.“[69]

Tablica 7: Obrtna sredstva

Osnovna sredstva	Mjesečni iznos
Fiksni Troškovi	24.833,05
Varijabilni Troškovi	1.980,00
Ukupno	**26.813,05**

Izvor: Vlastita izrada autora

Ulaganja u obrtna sredstva prikazuju troškove poslovanja za mjesec rada. U tablici 8 prikazane su investicije u obrtna sredstva i osnovna sredstva.

Tablica 8: Ulaganje

Ulaganje	**Kn**	**%**
Osnovna sredstva	30.000,00	53%
Obrtna sredstva	26.813,05	47%
UKUPNO	**56.813,05**	**100%**

Izvor: Vlastita izrada autora

[69] Interceptor projekt. (07.03.2018) Što su osnovna, a što obrtna sredstva u poslovanju? Preuzeto s URL: https://www.interceptorproject.hr/sto-su-osnovna-sto-obrtna-sredstva-u-poslovanju (pristupano 22.06.2019).

5.11 IZVORI FINANCIRANJA

Poduzeće ovog primjera uzet će kredit kao izvor financiranja kod banke P.B.Z. Kredit će biti plaćen za 5 godina uz anuitet od 13.856,17 kn i godišnja kamatna stopa bit će 7%.

„Kredit je aranžman u kojem se zajmodavac, najčešće banka, daje novac ili imovinu zajmoprimcu, a zajmoprimac se obvezuje na povrat novca ili imovine, obično zajedno s kamatama, u nekom budućem trenutku i to na vrijeme. Općenito, zajmodavac preuzima rizik da mu zajmoprimac neće vratiti posuđeno ili da mu neće vratiti na vrijeme.“[70]

Tablica 9: Kredit

Vrsta izvora financiranja	Iznos	Struktura u %
Kredit	56.813,05 kn	100%

Izvor: Vlastita izrada autora

Tablica 10: Plan otplate kreditnih obveza

godina	anuitet	kamate	otplatna kvota	ostatak duga
0				56.813,05
1	13.856,17	3.976,91	9.879,26	46.933,79
2	13.856,17	3.285,37	10.570,81	36.362,98
3	13.856,17	2.545,41	11.310,77	25.052,21
4	13.856,17	1.753,66	12.102,52	12.949,70
5	13.856,17	906,48	12.949,70	0,00
ukupno	**69.280,87**	**12.467,82**	**56.813,05**	

Izvor: Vlastita izrada autora

[70] Kredit. Moj bankar. Preuzeto s URL: http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/K/Kredit (pristupano 2.06.2019).

5.12 RAČUN DOBITI (DOHOTKA)

„Dohodak može označavati novčane iznose koje neka osoba ostvari, npr. dohodak od zaposlenja (employment income), dobit od poslovanja (profits), dohodak od najma (rental income) kamate (interest) itd. Ali to je određenje preširoko jer dohodak također može obuhvaćati i kapitalne (capital) stavke. Definicija je ujedno i preuska jer ne uključuje nenovčane dohotke (benefits in kind) ili pripisani dohodak (imputed income). Ona je preširoka i za potrebe oporezivanja jer podrazumijeva bruto dohodak (gross income), npr. bruto primitke od trgovine od kojih moraju biti odbijeni troškovi (expenses) da bi došlo do neto oporezivog dohotka (taxable income) ili dobiti.“[71]

Poduzeće ovog primjera planira dnevno prodati 33 arepa. Svaka arepa bi koštala 25 kuna i u planu je da se radi svaki dan. S podatcima od tablice 10, moguće je napraviti plan prihoda poduzeće za sljedećih 5 godina, s time da se namjerava povećati proizvodnja za 20% za drugu i treću godinu, 25% za četvrtu godinu i za petu 30% više od prve godine.

Tablica 11: Podaci od prihoda

Cijena	25,00 kn
Očekivana dnevna prodaja	33 arepe
Dani	30
Mjeseci	12

Izvor: Vlastita izrada autora

Tablica 12: Plan prihoda

Opis	Godine					Ukupno
	2020	2021	2022	2023	2024	
Kuna	297.000	356.400	356.400	371.250	386.100	1.752.300

Izvor: Vlastita izrada autora

[71] Dohodak. Moj bankar. Preuzeto s URL: http://moj-bankar.hr/Kazalo/D/Dohodak (pristupano 2.06.2019).

5.13 FINANCIJSKI TOK (PRIMICI I IZDACI)

„Novčani tok iz ulagateljske aktivnosti dobiva se na temelju razlike primitaka iz ulagateljske aktivnosti (naplata prodane fiksne imovine, naplata prodanih dionica i obveznica, ostali primici) i izdataka ulagateljske aktivnosti (uplata kupljene fiksne imovine, uplata kupljenih dionica i obveznica drugih te ostali izdaci). Novčani tok iz financijske aktivnosti razlika je između primitaka financijske aktivnosti (primici od zajmova, primici s temelja prodaje dionica i obveznica, ostali primici) te izdataka financijske aktivnosti (otplate zajmova, isplate dividendi, ostali izdaci).“[72]

Tablica 13 prikazuje račun dobitka i gubitka poduzeća ovog primjera u kojoj je moguće vidjeti da će za prvu godinu poduzeće imati gubitak od 24.756,65 kn, međutim zbog povećanja proizvodnja arepa, za drugu godinu poduzeće bi imalo dobit od 22.418,51 kn.

Tablica 13: Račun dobitka i gubitka

	Godine				
	2020	2021	2022	2023	2024
Prodaja	297.000,00	356.400,00	356.400,00	371.250,00	386.100,00
Varijabilni troškovi	23.760,00	28.512,00	28.512,00	29.700,00	30.888,00
Razlika	273.240,00	327.888,00	327.888,00	341.550,00	355.212,00
Fiksni troškovi	297.996,65	297.996,65	297.996,65	297.996,65	297.996,65
Zarada prije poreza	-24.756,65	29.891,35	29.891,35	43.553,35	57.215,35
Porez (25%)	-	7.472,84	7.472,84	10.888,34	14.303,84
Neto novčani tok	-24.756,65	22.418,51	22.418,51	32.665,01	42.911,51

Izvor: Vlastita izrada autora

[72] Plavi ured. Ukupni novčani tok. Preuzeto s URL: http://www.poslovni.hr/leksikon/ukupni-novcani-tok-1548 (pristupano 4.04.2019).

5.14 POKAZATELJI UČINKOVITOSTI

„Učinkovitost se definira kao stupanj uspješnosti u ostvarenju željenog rezultata. Mjeriti učinkovitost znači mjeriti cjelovitost svrsishodnosti poslovnih procesa.“[73]

Pokazatelji učinkovitosti su podaci koji odražavaju posljedice radnji poduzetih u prošlosti u okviru neke organizacije. Ideja je da ovi pokazatelji daju osnovu za radnje u sadašnjosti i budućnosti.

Važno je da pokazatelji odražavaju istinite i pouzdane podatke, jer analiza situacije, u protivnom, neće biti točna. S druge strane, ako su indikatori dvosmisleni, interpretacija će biti složena.

Ono što pokazatelj omogućava je utvrditi je li projekt ili organizacija uspješna ili ispunjava li ciljeve. Vođa organizacije je onaj koji obično uspostavlja pokazatelje upravljanja, koji se često koriste za ocjenu rada i rezultata.[74]

Tablica 14: Izračun neto sadašnje vrijednosti

Godina	Novčani tok	Podijeliti	10%	
0	-56813,05			-56813,05
2020	-24.756,65	÷	1,1	-22506,05
2021	22.418,51	÷	1,21	18527,70
2022	22.418,51	÷	1,331	16843,36
2023	32.665,01	÷	1,4641	22310,64
2024	42.911,51	÷	1,61051	26644,67
Neto sadašnja vrijednost =				5.007,27

Izvor: Vlastita izrada autora

[73] Goleš, D. (3.02.2018). Efikasnost i/ili učinkovitost. Isto? Bizpro. Preuzeto s URL: https://www.bizpro.hr/efikasnost-i-ili-ucinkovitost-isto/ (pristupano 7.09.2019).
[74] Camejo, J. Definición y características de los indicadores de gestión empresarial. Excellentia. Preuzeto s URL: https://www.excellentia.com.uy/indicadores-de-gestion-empresarial-2/ (pristupano 7.09.2019).

„Neto sadašnja vrijednost je vrijednost neto novčanih tokova projekta umanjena za investicijske troškove. Jedna je od dvije temeljne metode financijskog odlučivanja. Uzima u obzir cjelokupni vijek trajanja projekta i vremensku vrijednost novca.“[75]

Ovom se metodom sve planirane dobiti tijekom ekonomskog vijeka projekta svode na sadašnju vrijednost, uz diskontiranje po stopi po kojoj investitor dobiva kreditna sredstva. U obračunu se pošlo od slijedećih parametara.[76]

- diskontna stopa 10%
- ulaganje 56.813,05 Kuna
- ekonomski vijek projekta 5 godina

Da bi projekt bio isplativ, NSV[77] mora biti veća od nula. Iz gore prikazanog proračuna vidi se da NSV svih dobitaka iznosi 5.007,27 Kuna i da je projekt po ovoj metodi opravdan.

Metoda relativne sadašnje vrijednosti metodom relativne neto sadašnje vrijednosti dopunjuje podatak neto sadašnje vrijednosti, odnosno pokazuje se odnos između prinosa investicije svedene na sadašnju vrijednost i same investicije u cijelom vijeku trajanja projekta.

Relativna neto sadašnja vrijednost iznosi:
RSV[78] = NSV/Ulaganje
RSV= 5.007,27/56.813,05
RSV = 0.09

Projekt na svaku jedinicu uloženog kapitala donosi 0.09 jedinice neto sadašnje vrijednosti, te ga možemo ocijeniti kao isplativ.

[75] Analiza financijske isplativosti ulaganja. (Skripta). Preuzeto s URL: https://elf.foi.hr/pluginfile.php/27891/mod_resource/content/0/01_Isplativost-KM_20130131.pdf (pristupano 4.09.2019).
[76] Analiza rentabilnosti projekta. Poslovni forum. Preuzeto s URL: http://www.poslovniforum.hr/about/analiza_projekta.asp (pristupano 2.09.2019).
[77] NSD je kratica za neto sadašnju vrijednost.
[78] RSV je kratica za relativnu neto sadašnju vrijednost.

Indeks rentabilnosti projekta je omjer sadašnje vrijednost i neto novčanih tokova projekta i investicijskih troškova te dopuna kriterija čiste sadašnje vrijednosti. Favorizira projekte s nižim investicijskim troškovima. Uzima u obzir cjelokupni vijek trajanja projekta i vremensku vrijednost novca. Osjetljiv je na izbor diskontne stope.

Tablica 15: Izračun indeksa rentabilnosti projekta

Godina	Novčani tok	Podijeliti	10%	Diskontirani novčani tok
2020	-24.756,65	÷	1,1	-22506,05
2021	22.418,51	÷	1,21	18527,70
2022	22.418,51	÷	1,331	16843,36
2023	32.665,01	÷	1,4641	22310,64
2024	42.911,51	÷	1,6105	26644,67
Kumulativ =				61820,32

Izvor: Vlastita izrada autora

IRP[79] = Diskontirani novčani tok/Ulaganje

IRP= 61820,32/56.813,05

IRP = 1.09

Prag prihvatljivosti nekog projekta je kada je indeks profitabilnosti veći od jedan. Indeks profitabilnosti projekta iznosi 1,09.

Internu stopu rentabilnosti projekta je diskontna stopa koja svodi neto novčane tokove projekta na vrijednost investicijskih troškova. Uzima u obzir cjelokupni vijek trajanja projekta i vremensku vrijednost novca.

Prag prihvatljivosti nekog projekta je kada je interne stope rentabilnosti viša od troška kapitala projekta. Interna stopa rentabilnosti se iz jednadžbe može dobiti metodom iteracije, linearne interpolacije ili korištenjem gotovih alata za određivanje interne stope rentabilnosti (npr. IRR u MS-Excelu).[80]

[79] IRP je kratica za Indeks rentabilnosti projekta.

[80] Analiza financijske isplativosti ulaganja. (Skripta). Preuzeto s URL: https://elf.foi.hr/pluginfile.php/27891/mod_resource/content/0/01_Isplativost-KM_20130131.pdf (pristupano 4.09.2019).

GODINA	ČISTI NOVČANI TOK
0	-56813,05
1	-24.756,65
2	22.418,51
3	22.418,51
4	32.665,01
5	42.911,51
ISR	=IRR(D15:D20)

GODINA	ČISTI NOVČANI TOK
0	-56813,05
1	-24.756,65
2	22.418,51
3	22.418,51
4	32.665,01
5	42.911,51
ISR	12%

Slika 17: Izračun interne stope rentabilnosti
Izvor: Vlastita izrada autora

Slika 17 prikazuje da je interna stopa rentabilnosti projekta 12% prema izračunu napravljen u MS-Excelu.

Metoda modificirane interne stope rentabilnosti ima neke prednosti prema metodi interne stope rentabilnosti, u prvom redu jer ne polazi od pretpostavke da će se projekt ostvariti po internoj stopi rentabilnosti već od stopa za koje se očekuje da će biti ostvarene pri investiranju, a na temelju kretanja kamatnih stopa na tržištu.[81]

	10%
GODINA	ČISTI NOVČANI TOK
0	-56813,05
1	-24.756,65
2	22.418,51
3	22.418,51
4	32.665,01
5	42.911,51
	=MIRR(D15:D20;D13;D13)

	10%
GODINA	ČISTI NOVČANI TOK
0	-56813,05
1	-24.756,65
2	22.418,51
3	22.418,51
4	32.665,01
5	42.911,51
MISR	11,36%

Slika 18: Izračun modificirane interne stope rentabilnosti
Izvor: Vlastita izrada autora

Slika 18 prikazuje da modificirana interna stopa rentabilnosti projekta iznosi 11,36% prema izračunu napravljen u MS-Excelu.

[81] Bendekovic, J. (09.2018). Modificirana interna stopa rentabilnosti u ocjeni investicijskih projekata. Računovodstvo, revizija i financije. Preuzeto s URL: https://www.rrif.hr/clanak-11486.html (pristupano 05.09.2019).

6 ZAKLJUČAK

Aristotel u svojim knjigama Politika i Nikomahova etika govori o komercijalnoj djelatnosti općenito. Predlaže da se u ekonomiji ili umjetnosti upravljanja kućom, financijska razmatranja podrede višoj svrsi obitelji - socijalnoj skrbi.

Poduzeće ovog primjera specijalizirano je za prodaju arepe (tipično venezuelansko jelo) i nalazilo bi se u centru Zagreba. Ključan je parametar koji opravdava ovaj projekt što u gradu Zagrebu ne postoji venezuelanski restoran, stoga je to dovoljna prilika za poduzetnika da pokrene vlastiti posao. Restoran bi bio smješten u samom središtu grada, na vrlo frekventnom mjestu, blizu banke, trga, ureda, na kojima je dnevno najveća fluktuacija u gradu. Analiza učinkovitosti projekta ukazuje na pozitivne pokazatelje.

Iz analize ovog rada o poslovnoj etici proizlazi bitni aspekt: etička rasprava ne može se odvijati u skladu s projektom kao cjelinom, jer iako su akcije napravljene od strane organizacije, donošenje ispravne ili pogrešne odluke je od strane ljudi. Korupciju u javnom sektoru i prijevare u privatnom sektoru ne provode poduzeće nego poduzetnici. Stoga je nužan razvoj organizacijske kulture temeljene na vrijednostima i načelima kroz koja je organizacija kohezivna. Treba biti jasno da te principe preuzimaju ljudi, koji čine i oblikuju organizaciju.

Značajno je istaknuti u projektima ono što se odnosi na kulturno okruženje, gdje niska motivacija za postignuća i čitav niz pseudo vrijednosti ograničavaju mogućnosti pridobivanja ljudi koji su im posvećeni s projektom.

Ključ uspjeha je stvarna predanost ljudi s projektom i pažnja prema njihovim vrijednostima. Da bi se postigao ovaj izazov, potrebno je razviti etičku perspektivu i institucionalne norme koje su se pojavile i revidirale u trajnom konsenzusu. Primjer je ključan od strane članova projektnog tima, ujedinjen u načelima i vrijednostima.

Kako bi projekt bio rentabilan i održiv moraju se postići određeni rezultati poslovanja koji su

navedeni kao ciljevi projekta. Budući da je sasvim jasno da se od samog početka ne može očekivati da će posjećenost biti jako velika, predviđeno je da u prvoj godini poslovanja poduzeće ovog primjera prodaje 11.880 arepa, brojka koja je realna i ostvariva ukoliko bi se postiglo dnevna prodaja od 33 arepe.

Za prvu godinu poslovanja poduzeće ovog primjera ima gubitak budući da su troškovi poslovanja poduzeća veći od mjesečnog prihoda. Međutim, pri povećavanju proizvodnje arepa tijekom druge, treće i četvrte godine, poduzeće ima veliki dobitak i financijski pokazatelji razjasne da je poduzeće isplativo. Konkretne brojke i analize temelje se na analizama tablica izrađene za ovaj projekt uzimajući u obzir važne čimbenike poput cijene proizvoda i troškova za realizaciju i eksploataciju projekta.

Prednost ovog projekta je da potrebno ulaganje i relativno malo, ali troškovi poslovanja da bi se moglo raditi su jako visoke. Stoga ispada da ulaganje u osnovna sredstva je 53% i ulaganje u obrtna sredstva je 47%.

Preporuča se od samog početka aktivno promicanje etičkog kodeksa sa ciljem objedinjavanja i pojačanja poslovnih praksa interesnih strana radi ispunjavanja najviših moralnih i profesionalnih standarda. Potrebno je da se etički kodeks integrira u organizaciji za donošenje odluka i upravljanje ponašanjem. Svaki član projektnog tima mora usvojiti vrijednosti organizacije kao što su odgovornost, poštovanje, poštenje i iskrenost u svim poslovnim odnosima i odlukama kako bi se ostvario uspješan projekt.

Temeljna teza kodeksa etike poduzetništva je da se poslovna etika mora usredotočiti prvenstveno na kreativnost, produktivnost i komercijalnu razmjenu. Kreativni i produktivni poduzetnici visoko su ostvareni moralni pojedinci. To znači da poslovna etika mora poduzetništvo shvaćati ozbiljno i temeljno kao moralni fenomen.

Etika je nužna za stvaranje, povećanje i očuvanje vrijednosti poduzeća. Poduzetnici žele uložiti u organizacije koje imaju povjerenja, gdje su njihovi čelnici i suradnici cjeloviti, koji promoviraju kulturu etike u društvu u svemu što rade. Okolišno povjerenje koje se stvara

može stvoriti koristi za poduzeće: veća potražnja za svojim proizvodima, pristup tržištima kapitala, mogućnosti spajanja, rasta, bolji profit i veća cijena za njegove dionice i, općenito, bogatstvo, ne samo za svojim dioničarima, ali i svojim radnicima. Na taj način poduzeća postižu svoje ekonomske i socijalne ciljeve.

Poduzeća s društvenom odgovornošću slijede grupu ciljeva od kojih je zarada samo jedan, a ne nužno i glavni. Oni traže profit, da, ali oni su također vođeni osnovnom ideologijom, osnovnim vrijednostima, osjećajem svrhe osim što samo zarađuju. Međutim, paradoksalno, oni zarađuju više od poduzeća motiviranih samo za dobit.

7 LITERATURA:

7.1 KNJIGE:

- Vidanec, D (2011). Uvod u etiku poslovanja. Zaprešić. Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti „Baltazar Adam Krčelić“
- Vidanec, D. (2012). Čovjek u poslovnom svijetu. Zaprešić. Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti „Baltazar Adam Krčelić“
- Talanga, J (1999). Uvod u etiku. Zagreb. Hrvatski Studiji.
- Soto, E. i Cardenas, J. A. (2007). Ética en las organizaciones. Meksiko: McGraw-Hill.
- Savater, F. (2014). Ética para la empresa. Madrid. Conecta.
- Koprek, I. i Čehok, I. (1996). Etika, priručnik jedne discipline. Zagreb. Školska knjiga.
- Jurina M.(2008). Organizacija i menadžment, Zaprešić. Veleučilište Baltazar
- Hauc, A. (2007). Projektni menadžment i projektno poslovanje. Zagreb. Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti „Baltazar Adam Krčelić“
- Hamburger Fernández, A. (2007). Ética y responsabilidad social de las empresas. Časopis Sveučilišta La Salle.
- Čekoh, I. (1997). Etika. Zagreb. Školska knjiga.
- Aristotel. (1992). Politika. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada.
- Aristotel. (1988). Nikomahova Etika. Zagreb. Sveučilišna naklada Liber.

7.2 STRUČNI ČLANCI:

- International Project Management Association (2018). Kodeks etičkog i profesionalnog ponašanja. Besplatno dostupno na: http://capm.hr/wp-content/uploads/2018/11/IPMA-Eti%C4%8Dki-kodeks-HR.pdf
- International Project Management Association (IPMA) (2006). ICB IPMA Competence Baseline. Version 3.0. Nijkerk: IPMA. Besplatno dostupno na: https://capm.hr/pdf/NCB%20elektronsko%20izdanje20-11-08.pdf (HR verzija – NCB 3.0)
- International Project Management Association (IPMA) (2015) IPMA Individual Competence Baseline for Project, Programme & Portfolio Management (IPMA ICB)

V.4.0, Zurich: IPMA. Besplatno dostupno na: http://products.ipma.world/ipma-product/icb/

- Project Management Institute (2011) Vodič kroz znanje o upravljanju projektima, Zagreb, Mate d.o.o.

7.3 ZAVRŠNI I DIPLOMSKI RADOVI:

- Tucman, A. (2018). Izabrani problemi etike identiteta u projektnom poslovanju i upravljanju na primjeru Dubaija. (Specijalistički završni rad). Zaprešić: Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić.
- Ivančir, M. (2018). Etika u poduzetništvu. (Diplomski rad). Varaždin. Sveučilište Sjever.

7.4 INTERNETSKI IZVORI:

- Poduzetništvo. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Poduzetni%C5%A1tvo (pristupano 15.04.2019).
- Venezuela. Wish. Preuzeto s URL:https://wish.hr/venezuela/ (pristupano 22.07.2019).
- Interdisciplinarnost. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Interdisciplinarnost (pristupano 14.03.2019).
- Zamorano, E. (14.05.2012). Los beneficios de la ética empresarial. Expansion. Preuzeto s URL: https://expansion.mx/opinion/2012/05/11/la-etica-empresarial-produce-beneficios (pristupano 2.07.2019).
- Etika. Scribd. Preuzeto s URL: https://www.scribd.com/document/75598676/FIL-Etika (pristupano 14.05.2019).
- 20 Primjeri etike i morala u svakodnevnom životu. Thpanorama. Preuzeto s URL: https://hr.thpanorama.com/articles/cultura-general/20-ejemplos-de-tica-y-moral-en-la-vida-diaria.html (pristupano 1.06.2019).
- Arrieta, E. Ética y moral. Diferenciador. Preuzeto s URL: https://www.diferenciador.com/etica-y-moral/ (pristupano 14.09.2019).
- Serrano Caldera, A. (11.11.2012). Ética y Política. Polis en linea. Preuzeto s URL: https://journals.openedition.org/polis/7541 (pristupano 30.04.2019).
- Morales, R. (26.11.2007). Los comportamientos morales en la empresa son ambiguos.

Tendencias 21. Preuzeto s URL: https://www.tendencias21.net/Los-comportamientos-morales-en-la-empresa-son-ambiguos_a1928.html (pristupano 3.09.2019).

- Jiménez Aguilar, I. (25.08.2014). La ética en las organizaciones actuales. Preuzeto s URL: https://www.gestiopolis.com/la-etica-en-las-organizaciones-actuales/#icontec (pristupano 23.05.2019).
- Barber, C. (13.07.2009). La ética en las empresas de hoy. Expansion. Preuzeto s URL: https://expansion.mx/opinion/2009/07/13/la-etica-en-las-empresas-de-hoy (pristupano 22.07.2019).
- Un Código de Ética basado en el Emprendimiento. Idoneos. Preuzeto s URL: https://www.idoneos.com/etica_del_emprendimiento/un_codigo_de_etica_basado_en_el_emprendimiento.html (pristupano 30.01.2019).
- Sheahan, K. (01.02.2018). La moral en los negocios. Cuida tu dinero. Preuzeto s URL: https://cuidatudinero.com/13143466/la-moral-en-los-negocios (pristupano 31.01.2019).
- International Project Management Association IPMA. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Practice_Management_Association (pristupano 15.04.2019).
- Ingason, H.T.(29.06.2015). IPMA Code of Ethics and Professional Conduct. International Journal of Project Management. Preuzeto s URL: http://dx.doi.org/10.1016/j.ijproman.2015.06.008 (pristupano 19.02.2019).
- Ingason, H.T. (01.06.2015). New IPMA Code of Ethics and Professional Conduct available. International Project Management Association IPMA. Preuzeto s URL: https://www.ipma.world/new-ipma-code-of-ethics-and-professional-conduct-available/ (pristupano 20.09.2019).
- Venezuela. Hrvatska enciklopedija. Preuzeto s URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64260 (pristupano 11.04.2019).
- Venezuela Political Map with capital Caracas. 123RF. Preuzeto s URL: https://www.123rf.com/photo_30736246_stock-vector-venezuela-political-map-with-capital-caracas-with-national-borders-most-important-cities-rivers-and-.html (pristupano 12.04.2019).
- Venezuela. Wikipedia. Preuzeto s URL:https://hr.wikipedia.org/wiki/Venezuela

(pristupano 16.03.2019).

- Caracas. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Caracas (pristupano 10.04.2019).
- Ustav Venezuele. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://sh.wikipedia.org/wiki/Ustav_Venezuele (pristupano 17.04.2019).
- Ustav Bolivarske Republike Venezuele (1999). 2. članak. Preuzeto s URL: https://venezuela.justia.com/federales/constitucion-de-la-republica-bolivariana-de-venezuela/titulo-i/#articulo-2 (pristupano 17.03.2019).
- Morales, J.T. i Martínez de Tortolero, E. (2011). La ética en el contexto organizacional venezolano. Visión Gerencial. Preuzeto s URL: https://www.redalyc.org/pdf/4655/465545891011.pdf (pristupano 25.08.2019).
- Símbolos patrios y naturales de Venezuela. Google Sites. Preuzeto s URL: https://sites.google.com/site/lossimbolospatroslilibeth (pristupano 10.04.2019).
- Proyecto alcatraz. Preuzeto s URL: http://www.proyectoalcatraz.org/espanol/proyecto.htm (pristupano 7.03.2019).
- Davila, D. (5.06.2010). Posición geoestratégica de Venezuela. Monografias. Preuzeto s URL: https://www.monografias.com/trabajos82/posicion-geoestrategica-venezuela/posicion-geoestrategica-venezuela2.shtml (pristupano 19.02.2019).
- Economia de Venezuela .Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Econom%C3%ADa_de_Venezuela (pristupano 14.03.2019).
- Venezuela. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Venezuela (pristupano 16.03.2019).
- PDVSA. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Petr%C3%B3leos_de_Venezuela (pristupano 21.05.2019).
- Metro de Caracas. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Metro_de_Caracas (pristupano 22.04.2019).
- Puente General Rafael Urdaneta. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Puente_General_Rafael_Urdaneta (pristupano 22.04.2019).
- Teleferico de Merida. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Telef%C3%A9rico_de_M%C3%A9rida (pristupano 22.04.2019).

- Puente General Rafael Urdaneta. ECURED. Preuzeto s URL: https://www.ecured.cu/Puente_General_Rafael_Urdaneta (pristupano 22.04.2019).
- Teleférico Mukumbarí recibirá hasta 2.000 turistas diarios en temporada navideña. Globovision. Preuzeto s URL: https://globovision.com/article/hasta-2-000-turistas-diarios-recibira-el-teleferico-mukumbari-en-temporada-navidena (pristupano 22.04.2019).
- Godišnja inflacija u Venezueli gotovo 2,3 milijuna posto. Braniteljski portal. Preuzeto s URL: https://www.braniteljski-portal.com/godisnja-inflacija-u-venezueli-gotovo-23-milijuna-posto (pristupano 2.06.2019).
- Vera, L. (03.03.2018) ¿Cómo explicar la catástrofe económica venezolana? Nueva Sociedad. Preuzeto s URL: https://nuso.org/articulo/como-explicar-la-catastrofe-economica-venezolana/ (pristupano 2.06.2019).
- Crisis en Venezuela. (28.01.2019) BBC. Preuzeto s URL: https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-47017193 (pristupano 2.06.2019).
- 14 gráficos que explican la catástrofe venezolana en 20 años de chavismo (29.01.2019). Infobae. Preuzeto s URL: https://www.infobae.com/america/venezuela/2019/01/29/el-drama-venezolano-en-14-datos/ (pristupano 2.06.2019).
- Zašto je gospodarstvo Venezuele na koljenima? (13.02.2019). DW. Preuzeto s URL: https://www.dw.com/hr/za%C5%A1to-je-gospodarstvo-venezuele-na-koljenima/a-47474559 (pristupano 2.06.2019).
- ¿Como conservaban los americanos sus alimentos? Ciclistas Belemitas. Preuzeto s URL: http://ciclistasbelemitas.blogspot.com/2018/06/monografias.html (pristupano 21. 04. 2019).
- Teran, V. (14.08.2018) Historia de la arepa. Easy español. Preuzeto s URL: https://www.easyespanol.org/blog/historia-de-la-arepa/ (pristupano 22. 04. 2019).
- Orlando, J. ¿Qué es un pilón? ¿Para qué se utiliza? Preuzeto s URL: https://steemit.com/culture-venezuela/@orlandoj/que-es-un-pilon-para-que-se-utiliza-bbeea8263994b (pristupano 17. 03. 2019).
- Acuña, I. (14.07.2017). 13 Datos curiosos que quizás no conoces sobre la arepa. La tienda venezolana. Preuzeto s URL: https://www.latiendavenezolana.com/blogs/tienda/13-

datos-curiosos-que-quizas-no-conoces-sobre-la-arepa (Pristupano 4.05.2019).

- Cedron, C. (12.09.2019) Por todo el mundo se celebra el día mundial de la arepa. Venezuela al dia. Preuzeto s URL: https://venezuelaaldia.com/2019/09/12/por-todo-el-mundo-se-celebra-el-dia-mundial-de-la-arepa/ (pristupano 19. 09. 2019).
- Varazdinski.hr. Ricardo Luque iz Cubisma na Špancirfestu promovira venezuelansku kuhinju. Preuzeto s URL: https://varazdinski.rtl.hr/vijesti/hrana-i-vino/3176367/ricardo-luque-iz-cubisma-na-spancirfestu-promovira-venezuelansku-kuhinju/ (pristupano 21. 07. 2019).
- Amazon. Preuzeto s URL: https://www.amazon.com/Harina-P-Pre-Cooked-White-Corn/dp/B074WN8GGJ (pristupano 21. 01. 2019).
- Društveno odgovorno poslovanje. Wikipedia. Preuzeto s URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Dru%C5%A1tveno_odgovorno_poslovanje (pristupano 21. 07. 2019)
- Campoverde, F. (13.11.2014). Ética como fundamento de la Responsabilidad Social Empresarial. Gestiopolis. Preuzeto s URL:https://www.gestiopolis.com/etica-como-fundamento-de-la-responsabilidad-social-empresarial/
- (pristupano 29. 07. 2019.)
- Modular. Preuzeto s URL: http://www.modular.it/en/modello/pratika-cooking-pk-9080-ftgs-p/ (pristupano 21. 08. 2019.).
- RRIF. (06.12.2018). Nova minimalna plaća za 2019. godinu. Preuzeto s URL: https://rrif.hr/Nova_minimalna_placa_za_2019_godinu-1562-vijest.html (pristupano 3.09.2019)
- Moj posao. Obračun plaće za rad nedjeljom i praznicima. Preuzeto s URL: https://www.moj-posao.net/Press-centar/Details/73235/Obracun-place-za-rad-nedjeljom-i-praznicima/14/ (pristupano 3.09.2019)
- Google maps. Preuzeto s URL: https://goo.gl/maps/ZFqamD2dRrvHb1K87 (pristupano 13. 09. 2019.).
- Mortier, O. (15.02.2017). Medio ambiente y ética empresarial, claves para la inversión responsable en 2017. Diario responsable. Preuzeto s URL: https://diarioresponsable.com/opinion/24429-medio-ambiente-y-etica-empresarial-claves-para-la-inversion-responsable-en-2017 (pristupano 3.09.2019).
- Poslovni dnevnik (19.07.2010). Što se sve ubraja u osnovna sredstva? Preuzeto s URL:

http://www.poslovni.hr/trzista/sto-se-sve-ubraja-u-osnovna-sredstva-153132 (pristupano 29.01.2019).

- Minimax. (29. 3. 2019). Što je amortizacija i kako utječe na poslovanje? Preuzeto s URL: http://www.minimax.hr/blog-sto-amortizacija-utjece-poslovanje/ (pristupano 17.11.2019).
- Obadić, V. (26/12/2013). 3 načina određivanja cijene proizvoda. Women in adria. Preuzeto s URL: https://womeninadria.com/cijena-proizvoda/ (pristupano 4.09.2019).
- Plavi ured. (06.11.2018). Troškovi u poslovanju. Preuzeto s URL: https://plaviured.hr/troskovi-u-poslovanju/ (pristupano 4.04.2019).
- Interceptor projekt. (07.03.2018). Što su osnovna, a što obrtna sredstva u poslovanju? Preuzeto s URL: https://www.interceptorproject.hr/sto-su-osnovna-sto-obrtna-sredstva-u-poslovanju (pristupano 22.06.2019)
- Kredit. Moj bankar. Preuzeto s URL: http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/K/Kredit (pristupano 2.06.2019)
- Dohodak. Moj bankar. Preuzeto s URL: http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/D/Dohodak (pristupano 2.06.2019)
- Plavi ured. Ukupni novčani tok. Preuzeto s URL: http://www.poslovni.hr/leksikon/ukupni-novcani-tok-1548 (pristupano 4.04.2019).
- Goleš, D. (3.02.2018). Efikasnost i/ili učinkovitost. Isto? Bizpro. Preuzeto s URL: https://www.bizpro.hr/efikasnost-i-ili-ucinkovitost-isto/ (pristupano 7.09.2019)
- Camejo, J. Definición y características de los indicadores de gestión empresarial. Excellentia. Preuzeto s URL: https://www.excellentia.com.uy/indicadores-de-gestion-empresarial-2/ (pristupano 7.09.2019)
- Analiza financijske isplativosti ulaganja. (Skripta). Preuzeto s URL: https://elf.foi.hr/pluginfile.php/27891/mod_resource/content/0/01_Isplativost-KM_20130131.pdf (pristupano 4.09.2019).
- Analiza rentabilnosti projekta. Poslovni forum. Preuzeto s URL: http://www.poslovniforum.hr/about/analiza_projekta.asp (pristupano 2.09.2019)
- Bendekovic, J. (09.2018). Modificirana interna stopa rentabilnosti u ocjeni investicijskih projekata. Računovodstvo, revizija i financije. Preuzeto s URL: https://www.rrif.hr/clanak-11486.html (pristupano 05.09.2019).

8 POPIS ILUSTRATIVNOG MATERIJALA

8.1 POPIS SLIKA

Slika 1: Položajna karta Venezuele 20
Slika 2: Karta Venezuele 21
Slika 3: Grad Caracas 22
Slika 4: Zastava i Grb Venezuele 23
Slika 5: Logotip poduzeća PDVSA 28
Slika 6: Most generala Rafaela Urdaneta 29
Slika 7: Žičara Merida 29
Slika 8: Rast inflacije u Venezueli 30
Slika 9: Glavna odredišta venezuelanskih migranata u 2018. godini 31
Slika 10: Različita vrsta kukuruza 34
Slika 11: Mljevenje kukuruza 35
Slika 12: Budare i arepe 36
Slika 13: Punjene arepe 37
Slika 14: Najpopularnije kukuruzno prekuhano brašno 38
Slika 15: Plinski roštilj 40
Slika 16: Lokacija 42
Slika 17: Izračun interne stope rentabilnosti 55
Slika 18: Izračun modificirane interne stope rentabilnosti 55

8.2 POPIS TABLICA

Tablica 1: Razlika između etike i morala 11
Tablica 2: Broj zaposlenih 42
Tablica 3: Osnovna sredstva 44
Tablica 4: Proračun amortizacije 45
Tablica 5: Kalkulacija cijena 46
Tablica 6: Troškovi poslovanja 47
Tablica 7: Obrtna sredstva 48
Tablica 8: Ulaganje 48
Tablica 9: Kredit 49
Tablica 10: Plan otplate kreditnih obveza 49
Tablica 11: Podaci od prihoda 50
Tablica 12: Plan prihoda 50
Tablica 13: Račun dobitka i gubitka 51
Tablica 14: Izračun neto sadašnje vrijednosti 52
Tablica 15: Izračun indeksa rentabilnosti projekta 54

9 ŽIVOTOPIS DIPLOMANTA

HENRIQUE MANUEL HIDALGO BORJAS

OSOBNI PODACI

OSOBNA ISKAZNICA: 20.041.597 **BROJ PUTOVNICE:** 120271368 **DATUM ROĐENJA:** 3. rujna 1991.
DOB: 28 godina **ADRESA:** Ulica grada Mainza 24, 10000 Zagreb **BROJ MOBITELA**: +385 92 324 2529
EMAIL: henriquehidalgob@gmail.com **DRŽAVLJANSTVO:** Venezuelansko

PROFESIONALNI CILJEVI

- ✓ Doprinijeti svojim znanjem i vještinama.
- ✓ Profesionalno se razviti.
- ✓ Steći i obogatiti radno iskustvo.
- ✓ Učiti zajedno s poduzećem.

OBRAZOVANJE

RAZDOBLJE	STUPANJ	INSTITUCIJA
2016.-	Specijalistički diplomski stručni studij Projektni menadžment	Veleučilište Baltazar Zaprešić, Hrvatska
2009.-2012.	Studij Komercijalnog Inženjerstva	Universidad Latinoamericana de Ciencias y Tecnología, Panama

RAZDOBLJE	TEČAJEVI
10/2014 – 06/2016	Intenzivni tečaj hrvatskog jezika u Zagrebu, Hrvatska (CROATICUM)
03/2014 – 05/2014	Intenzivni tečaj njemačkog jezika u Berlinu, Njemačka (SAB)
03/2013 – 06/2013	Intenzivni tečaj francuskog jezika u Montrealu, Kanada (ALI)
09/2008 – 12/2008	Intenzivni tečaj engleskog jezika u Port-of-Spainu, Trinidad i Tobago (PLI)

RADNO ISKUSTVO

RAZDOBLJE	RADNO MJESTO	POSLODAVAC	ZADUŽENJA
08/2017-05/2018	Voditelj smjene u restoranu	Kava Tava d.o.o.	Vođenje tima, napraviti obračune, razvoj novih ideja, naručivanje robe, komunikacija s gostima osiguravajući njihovo zadovoljstvo Vlasnik franšize: **Dored Najjar**. Broj mobitela: **+385981933878**
09/2016-07/2017	Konobar	Kava Tava d.o.o.	Posluživanje klijenata. Napraviti kave i koktele. Vlasnik franšize: **Dored Najjar**. Broj mobitela: **+385981933878**

04/2015-	Prevoditelj i instruktor španjolskog jezika	Samozaposlen	Držanje instrukcija iz španjolskog jezika, prevođenje španjolski-engleski-hrvatski
03/2013-01/2015	Voditelj internetske prodaje	Tech and House S.A.	Upravljanje kataloga proizvoda na engleskom i španjolskom jeziku za web stranicu tvrtke i ERP sustav. Održavanje sustava bilježenja kako bi pratili ažuriranja web stranica i bugove. Povezivanje direktora tvrtke, predstavnika prodaje i logističkog osoblja kako bi se osiguralo stvaranje i kategorizacija proizvoda na web stranici tvrtke i ERP-u. Povezivanje informatičkih programera i grafičkih dizajnera za prodaju novih proizvoda na mreži. Upravljanje CPC za marketinške kampanje na Google Adwords. Voditelj firme: **Amit Samtani.** Broj mobitela:**+50767808090**
01/2011-02/2013	Asistent internetske prodaje	Tech and House S.A.	Kontrola i registracija proizvoda; ažuriranje i uređivanje web stranice; promocija proizvoda na društvenim mrežama. Voditelj firme: **Amit Samtani.** Broj mobitela:**+50767808090**

JEZICI

MATERINSKI JEZIK Španjolski

OSTALI JEZICI	RAZUMIJEVANJE	GOVOR	PISANJE
Engleski	C1	C1	C1
Hrvatski	C1	C1	C1
Francuski	C1	C1	B1
Njemački	A2	B1	A2

10 IZJAVA O AUTORSTVU

Ime i prezime studenta: Henrique Manuel Hidalgo Borjas

Matični broj studenta: 02-02/16-R

Nadnevak rođenja studenta: 3. rujna 1991.

Adresa prebivališta: Ulica grada Mainza 24, 10000 Zagreb

IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA

Pod kaznenom i materijalnom odgovornošću izjavljujem da sam završni rad pod naslovom:

„O važnosti poslovne etike u poticanju poduzetničkih i učinkovitih projekata na primjeru stvaranja venezuelanskog restorana"

izradio samostalno, kao jedini i isključivi autor toga završnog rada.

Svi dijelovi predmetnog završnog rada – nalazi, ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bez obzira na to je li riječ o knjigama, znanstvenim ili stručnim člancima, internetskim stranicama, zakonima i sl. – u radu su adekvatno citirani ili parafrazirani te označeni i popisani u popisu literature na kraju završnog rada.

Elektronička verzija predmetnog završnog rada potpuno je identična tiskanoj verziji, koju je odobrio mentor toga završnog rada.

U Zaprešiću, _____ _____

(vlastoručni potpis studenta)